

ОСВІТА
видавничий дім

Людмила Масол

Мистецтво

STEAM

Частина 1

5

клас

Народне

МИСТЕЦТВО

Людмила Масол

Мистецтво

Підручник інтегрованого курсу
для осіб з особливими освітніми потребами
(Н 54.1 — Н 54.2)

5 клас
(у 2-х частинах)

ЧАСТИНА 1

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

Київ
Видавничий дім «Освіта»
2024

УДК 7*кл5(075.3.056.262)

МЗ1

*Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(наказ Міністерства освіти і науки України від 08.02.2022 № 140)*

Видано за рахунок державних коштів. Продаж заборонено

Підручник розроблено за модельною навчальною програмою
«Мистецтво. 5–6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої
освіти (авт. Масол Л. М., Просіна О. В.)

Підручник відповідає психофізичним особливостям
сприймання осіб із порушенням зору
(протокол № 11 від 22.10.2024
засідання експертної комісії зі спеціальної педагогіки)

Ілюстрації та методичні малюнки **О. В. Калініченко, В. В. Садової**

Масол Л. М.

МЗ1 Мистецтво : підруч. інтегр. курсу для осіб з особ.
освіт. потребами (Н 54.1 — Н 54.2). 5 кл. (у 2-х ч.) : ч. 1 /
Л. М. Масол. — К. : Видавничий дім «Освіта», 2024. —
160 с. : іл.

ISBN 978-966-983-425-6.

УДК 7*кл5(075.3.056.262)

ISBN 978-966-983-425-6

© Масол Л. М., 2021

© Калініченко О. В., Садова В. В., художнє оформлення, 2021

© Видавничий дім «Освіта», 2024

ДЕРЖАВНИЙ ГІМН УКРАЇНИ

Музика Михайла Вербицького

Слова Павла Чубинського

Ще не вмерла України і слава, і воля,
Ще нам, браття молодії, усміхнеться доля.
Згинуть наші воріженьки, як роса на сонці.
Запануєм і ми, браття, у своїй сторонці.

Приспів:

Душу й тіло ми положим за нашу свободу,
І покажем, що ми, браття, козацького роду.

Як виникли музика і танець

Як музика допомагає тобі у щоденному житті? Чого ти хочеш навчитися на уроках мистецтва в майбутньому?

Тобі, ймовірно, цікаво, як виникло мистецтво — музика, танець, театр? На основі знайдених археологами предметів і зображень висувалися різноманітні здогадки. Заглибимося в далеке минуле і ми.

Люди первинного суспільства захоплювалися величию і багатогранністю довкілля. Милуючись красою природи, зокрема ритмами звуків, що линули звідусіль, вони відчували, що навкруги в усьому панує ГАРМОНІЯ.

Коли ж з окриків й інтонацій, які полегшували працю або полювання, народився ритм танцю? На стінах печер можна побачити зображення танців древніх мисливців. Виконавці імітували в рухах поведінку звірів, уживалися в їхній характер, як актори в ролі. З такої примітивної гри виникло театральне дійство.

Первісні наскельні малюнки, скульптури

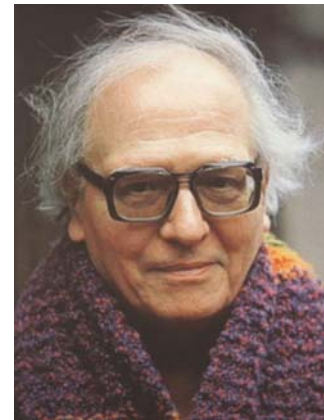
Що зображували первісні митці? Уяви, яка музика може звучати під час цих танців.

Існує чимало суперечок щодо того, як виникла музика. Можливо, з емоційно виразних вигуків, що полегшували працю і спілкування людей, супроводжували обряди. Деякі вчені вважають витокami всіх мистецтв гру, інші до джерел музичного мистецтва відносять спів пташок.

Пригадай прослухані в початкових класах п'єси К. Сен-Санса «Зозуля в лісі» з «Карнавалу тварин». Як відтворено пташиний спів і рухи пташок?

До портретної галереї

Серед композиторів, яких цікавив спів птахів, є унікальна людина — **Олів'є Мессіан**. Його можна назвати «музичним орнітологом», адже він усе життя вивчав і записував пташину музику. Митець уводив у партитури своїх творів пояснення, які конкретизували назву пташки і характер її співу. Результатом дослідження О. Мессіана стала низка так званих «пташиних творів», зокрема «Каталог птахів».

Які музичні інструменти імітують спів птахів? Як композитор звуками передає їхні голоси, рухи, перегуки?

Слухаю музику

Луї Дакен. Зозуля (клавесин). Олів'є Мессіан. Екзотичні птахи (для фортепіано, ударних і камерного оркестру).

Деякі дослідники вважають, що музичні інструменти створили діти. Мабуть, у цьому є частка істини. Адже виконання музики на інструменті, тобто музикування, не випадково називають грою.

Із чого тільки людина не видобувала музичні звуки, імітуючи спів пташок, дзюрчання струмка, плескіт хвиль!

Камінці та палички спочатку використовували як ударні інструменти. Згодом цю музику змінили «прадідусі» барабанів — глиняні горщики, обтягнуті шкірою тварин.

Зародження струнних інструментів відбувалося, ймовірно, таким чином: випустивши стрілу з мисливського лука, людина почула чарівний звук і... зазвучала струна.

Прообразом духових інструментів можна вважати мушлю, мисливський ріг, виточений із бивнів слона або інших природних матеріалів. «Музичний вітер» добували з бамбука чи очерету (для цього робили спеціальні отвори). Поєднання кількох трубочок різного розміру привело до народження флейти Пана (свирілі), поширеної у багатьох народів світу.

Слухаю музику

Джеймс Ласт. Самотній пастух (Лео Рохас). ONUKA. Vatra (сопілка з оркестром).

Флейта Пана

Які відчуття викликають тембри сопілки й свирілі на тлі природи та з електронною музикою? Уяви, як наші пращури грали на первісних інструментах. Визнач із-поміж зображень ударні, духові, струнні інструменти.

В обрядах спів був невіддільним від музикування і танців, а театралізовані дії виконували в костюмах і масках. Отже, у зародку всі мистецтва існували у нерозривній єдності — у гармонії.

Первісні музичні інструменти

Першим музичним інструментом був людський голос. Усі барви світу переливаються у звучанні голосів, як кольори веселки, які грають на семи нотах.

Співаю пісню

Веселкова пісня*

Музика О. Янушкевич

Вірші М. Ясакової

1. За веселковим за небокраєм
Хтось на сопілці чарівно грає.
А чи то грає, чи то здається,
Чи пісня лине із мого серця?

Приспів:

Над моїм краєм, над моїм містом
Пісня лунає голосом чистим.
Пісня злітає у світ широкий,
Веселка грає на семи нотах.

Приспів.

2. В чарівній пісні слова чудові,
Всі кольорові, всі веселкові.
Краплинки сонця у кожному слові.
Краплинки щастя теж кольорові.

Приспів.

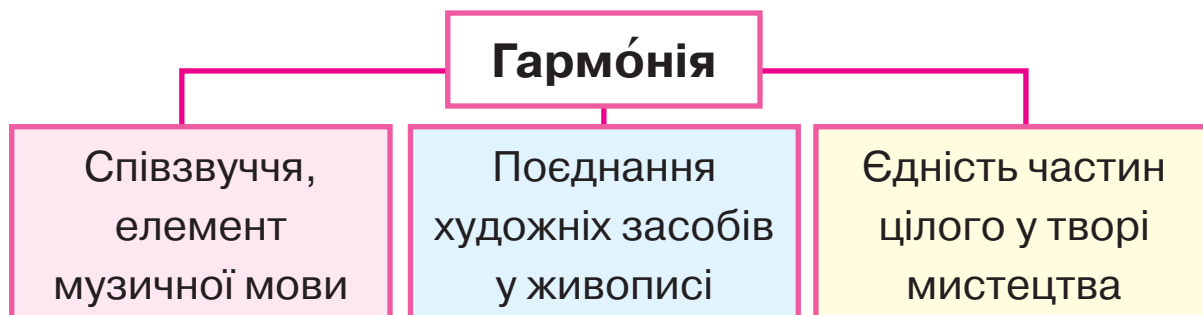
3. За веселковим, за небокраєм
Срібні дзвіночки хтось розсипає.
На тих дзвіночках веселка грає,
Пісня лунає над рідним краєм.

Приспів.

*Тут і далі всі приклади об'єктів мистецтва та їх фрагменти в підручнику наведено виключно з навчальною метою.

Який характер пісні? У якій формі її написано?
Що є незмінним у цій музичній формі? Створи її схему.

Мистецька скарбничка

Узагальнюю, аргументую, систематизую

1. Розкажи, як виникло мистецтво, аргументуй власну версію походження музики і танцю.
2. Із чого первісна людина виготовляла музичні інструменти? Пофантазуй і запропонуй власні варіанти.
3. Поясни, як ти розумієш слово гармонія.

Самостійне дослідження, медіапошук

Ознайомся із грецьким міфом «Пан і Сирінга» про виникнення флейти з очерету.

Фантазую, експериментую, дію

Досліди спів птахів у твоєму рідному краї. Передай в імпровізації музику довкілля (спів пташок, дзвін крапель дощу, шерхіт вітру, плескіт хвиль річки або моря тощо) голосом або на саморобному шумовому чи ударному інструменті.

Як виникло образотворче мистецтво

Пригадай, які види образотворчого мистецтва ти вже знаєш. Який вид художньої творчості ти мрієш опанувати?

Зародження живопису, графіки, скульптури, архітектури має свою історію. Здійснимо віртуальну мандрівку в печери — своєрідні «галереї» прадавнього малярства із зображенням тварин. У малюнках оленів, биків, коней, кабанів, кіз, бізонів, слонів передано не лише зовнішній вигляд, а й характерні рухи.

Первісні люди виконували зображення на кам'яній поверхні, яка за формою нагадувала тварин. Так виник рельєф.

Опиши зразки первісного живопису і скульптури.

На території давніх поселень знаходять жіночі фігурки, які називають «палеолітичними Венерами». Адже

понад усе люди шанували жінку-матір — берегиню роду. Фігурки тварин і людей ліпили з глини, вирізали з кісток або з дерева, висікали з каменю. У них можна побачити зародки дрібної пластики.

Рельєфи, дитячі іграшки, керамічний посуд, знаряддя праці, одяг прикрашали орнаментами.

Віртуальна екскурсія

Стародавня Трипільська культура відома керамікою дивовижної краси. Мотиви трипільських орнаментів можна побачити в сучасному мистецтві, навіть у світовій моді.

Завітай на сайт Державного історико-культурного заповідника «Трипільська культура».

Створюю композицію

Варіант 1. Намалюй тварин, які мчать у далечінь. Щоб надати тлу вигляд кам'яної брили, використай картон, шорсткий або зім'ятий папір (акварель).

Варіант 2. Пофантазуй і створи ескіз тканини за трипільськими мотивами для сучасного одягу.

Мистецька скарбничка

Художній образ — спосіб відтворення дійсності в мистецтві.

Реставратор (від лат. *restavratio* — відновлення) — фахівець із відновлення та збереження культурної спадщини, творів образотворчого і декоративного мистецтва та архітектури.

Узагальнюю, аргументую, систематизую

1. Які сюжети переважають у печерних малюнках?
2. Поясни, кого найчастіше зображували первісні скульптори, та аргументуй, чому саме ці образи їх цікавили найбільше.
3. Які матеріали використовували первісні митці?

Самостійне дослідження, медіапошук

Поцікався особливостями трипільської архітектури, орієнтуючись на макет і зразок реставрації будинку. Дізнайся більше про професію реставратора.

Фантазую, експериментую, дію

Створи сторителінг про виникнення різних видів мистецтва.

Музика і театр стародавніх цивілізацій

Пригадай, що означає слово канон у музичному мистецтві. Які міфи про мистецтво, музику тобі відомі?

Жан Антуан
Теодор Жиру. Арфістки

Що саме грали чи співали у стародавніх цивілізаціях, залишається загадкою, адже сама музика майже не збереглася. Проте можна уявити, як звучали зображені інструменти. Для цього треба здійснити музичну подорож крізь тисячоліття.

Спочатку вирушимо на Північ Африки — до Стародавнього Єгипту.

У царстві фараонів надзвичайної популярності набула **арфа**. Музиканти, зображені на фресках, грали на величезних арфах стоячи, а на маленькій — тримаючи її в руках або на плечі. Інструменти яскраво декорувалися.

Слухаю музику

Пісня із супроводом єгипетської арфи (музична реставрація).

Альфонс Хассельманс. П'єса для арфи.

Порівняй єгипетську арфу із сучасною, схарактеризуй її тембр.

А тепер музична стежка привела нас до Стародавньої Греції.

Із міфів ми довідуємося про походження деяких музичних інструментів, про митців та їхню музику.

Найпрекраснішим із богів, символом краси і натхнення, покровителем мистецтв був Аполлон, якого часто зображували з **лірою** або **кіфарою** в руках. Його супроводжували дев'ять муз — покровительок мистецтва та науки. Наприклад, Терпсихора — покровителька танцю, Мельпомена — муза трагедії, театру.

Згідно з міфами Аполлон започаткував Піфійські ігри — змагання хорів, інструменталістів, танцюристів. Такі конкурси — **агони** — за популярністю поступалися лише Олімпійським іграм.

Міфічний Орфей прославився як неперевершений музикант. Його чарівний спів полоняв диких звірів і навіть мешканців підземного царства.

Аполлон з кіфарою

Марцело Провенцале. Орфей та звірі

Мистецтво Єгипту і Греції, де були започатковані певні канони музичної творчості, надихало на творчість багатьох митців. За єгипетською легендою Дж. Верді створив оперу «Аїда», а Х.-В. Глюк присвятив герою грецького міфа оперу «Орфей і Еврідіка».

Слухаю музику

Звучання античної ліри й кіфари (музична реставрація старовинних інструментів з ілюстраціями).

Співаю пісню

Канон. Музика М. Леонтовича

Виконайте канон без слів по нотах, точно інтонуйте вступ кожного з 3-х голосів (робота в групах).

Музична грамота

Пригадай назви нот. Знайди їх на клавіатурі фортепіано або синтезатора. Придумай слова з назвами нот.

Віртуальна екскурсія

На кримському узбережжі Чорного моря, а також на Півдні України, грецькі купці-мореплавці заснували античні міста-колонії: Херсонес (сучасний Севастополь), Пантікапей (нині — Керч), Ольвію (на Миколаївщині). Вони успадкували мистецькі традиції Великої Еллади, зокрема театральні.

Античний театр у Пловдиві

Мистецька скарбничка

Агон — мистецьке змагання (хорів, інструменталістів, танцюристів).

Символ (з грец. — знак) — умовне позначення предметів чи явищ певним знаком (словом, цифрою, зображенням); художній образ, що відтворює думку, ідею, почуття.

Канон (з грец. — правило, норма)

Музичний твір, у якому всі голоси виконують одну мелодію, вступаючи по черзі

Традиції художнього зображення за певними правилами

Узагальнюю, аргументую, систематизую

1. Які музичні інструменти виникли у стародавніх цивілізаціях?

2. До якої групи інструментів належить арфа? Поцікався, на гербі якої країни її зображено.

3. Який музичний інструмент є символом мистецтва?

Самостійне дослідження, медіапошук

За допомогою додаткової літератури або інтернету самостійно дізнайся та ознайомся з творами музичного або образотворчого мистецтва за сюжетами грецьких міфів. Віднайди і переглянь мультфільми за цією тематикою.

Фантазую, експериментую, дію

За бажанням підготуйте і проведіть у позаурочний час шкільні Піфійські ігри (групова робота). Створіть медалі із зображенням ліри (фольга).

Образотворче мистецтво стародавніх цивілізацій

Поміркуй, що означає слово канон в образотворчому мистецтві. Пригадай пам'ятки мистецтва стародавніх цивілізацій, які тобі відомі.

У цивілізаціях стародавнього світу представлені різні види образотворчого мистецтва, які мають свої канони зображення.

Провідним видом мистецтва в Єгипті була архітектура. Найвеличніші її зразки збереглися донині і вважаються дивами світу. Наприклад, найбільша піраміда фараона Хеопса. Поряд розташувався великий Сфінкс, вічний охоронець пірамід, який символізує мудрість людини і силу лева.

Піраміда Хеопса та великий Сфінкс

Єгипетські зодчі споруджували величні кам'яні храми богам і палаци фараонам. Стелі храмів підтримувалися великою кількістю височенних колон, стіни прикрашалися рельєфами й розписами. Подібне поєднання різних видів мистецтв називають **синтезом мистецтв**.

Фігури фараонів зображувалися за певними канонами: у спокійних, урочистих застиглих позах, тобто статично.

Серед скульптурних шедеврів єгипетських майстрів золота маска юного Тутанхамона (1), портрет Нефертіті (2) у високому головному уборі.

Визнач, скульптура Єгипту була статичною чи динамічною? Порівняй єгипетські канони зображення людини в живописі й скульптурі.

Греки в усьому шукали красу і гармонію, тому досягли досконалості в архітектурі, скульптурі, декоративному мистецтві тощо.

На честь богів греки будували величні, пропорційні храми в центрі міст-полісів. Архітектурні споруди оздоблювали колонами, статуями, багатофігурними рельєфами.

До якого виду скульптури належить зображення на ілюстрації?

Храм Ерехтейон

Зображуючи реальних людей, античні скульптори вражали своїм умінням детально відтворювати зовнішність, пропорції фігури й рухи портретованих. У скульптурних образах грецькі митці втілювали ідеали краси людини.

Декоративне мистецтво греків яскраво представлено в розписах ваз. На них відтворювалися сцени з життя богів, героїв. Майстри використовували червону глину — **теракоту** (після випалювання вона набувала червоно-коричневого кольору). Замальовували тло, лишаючи зображення; із часом такі вироби отримали назву **червонофігурних**. Інші вази розписували чорним лаком, їх називали **чорнофігурними**.

Проаналізуй форми грецьких ваз. Які сюжети відображено?

Мистецтво стародавніх цивілізацій вважають класичним — тобто зразковим, воно мало величезний вплив на подальший розвиток художньої творчості.

Мистецька скарбничка

Теракота — спільна назва для виробів із неглазурованої глини.

Створюю композицію

Варіант 1. Намалюй грецьку вазу — амфору. Придумай декор, використовуючи зразки грецького орнаменту — меандра.

Варіант 2. Уяви себе реставратором / реставраторкою. За фрагментами грецької вази віднови цілісну композицію.

Узагальнюю, аргументую, систематизую

1. Які канони зображення людини виникли в образотворчому мистецтві Єгипту?
2. У яких грецьких міфах відображено тему мистецтва?
3. Створи мінірозповідь про античну скульптуру.

Самостійне дослідження, медіапошук

Стародавні греки склали перелік семи чудес світу. Поцікався, які єгипетські пам'ятки мистецтва входили до переліку.

Фантазую, експериментую, дію

Мистецький проєкт «Античний вазопис».

Пісенна скарбниця

Пригадай, які українські народні пісні ти знаєш. Як тобі подобається їх виконувати — сольоно, у хорі чи в ансамблі, із супроводом чи без нього? Коли тобі сумно чи коли радісно на душі?

Ритм — начебто звичне і просте слово... А в ньому — безліч смислів.

Ритм існує в докiллі, визначає життя людини та впливає на її почуття. Ритмічно змінюються день та ніч, пори року — весна, літо, осiнь, зима, стукають копита коня, колеса поїзда, відбиває час годинник. Ритмічної послідовності дотримуються і в мистецтві: у танцях, піснях, віршах, оздобленні одягу та житла.

Календарно-обрядові пісні умовно об'єднуються в цикли: весняний, літній, зимовий, які ритмічно повторюються.

Ритм також закладався в куплетну форму пісень, де у приспіві повторювалися і мелодія, і слова, а у заспіві — тільки мелодія.

1 Приспів 2 Приспів 3 Приспів

Навесні дорослі й діти, збираючись на галявинах, співали **веснянки** та **гаївки**, водили ігри-хороводи.

Іван Гончар. Веснянки

Влітку під час Зелених свят виконувалися **русальні пісні**, а на свято Івана Купала — **купальські**. Співаючи, дівчата плели вінки й пускали їх на воду. Після закінчення жнив люди співали **жниварські пісні**.

До зимового циклу календарних пісень входять надзвичайно популярні в народі **колядки** і **щедрівки**. Цикл завершувався проводами зими — Масницею.

Календарно-обрядові пісні зазвичай склалися з простих мелодій і ритмів, коротких мотивів. У веснянках, наприклад, використовувалися закличні мотиви, у піснях танцювального характеру — пружні чіткі ритми.

Які пісні зимового циклу співають на Різдво, а які — на Новий рік? Розкажи про відомі тобі традиції, суголосні ілюстраціям.

Зразком відображення народних (календарних) обрядів в українській музиці стала фолькопера Ігоря Шамо «Ятранські ігри». Композитор використовує різнобарвні прийоми хорового співу — шепіт, говірки, вигуки, тупотіння ногами.

Колискові належать до побутових творів, які збагачують скарбницю народної мудрості, краси й добра. Мелодії колискових пісень спокійні, ритмічні, сповнені ніжності, емоційної щирості.

Слухаю музику

Ігор Шамо. Фолькопера «Ятранські ігри». «Купальська II» (з інсценізацією); «Троїсті музики» № 27 (дитячий хор).

Кирило Стеценко. Вечірня пісня.

Клод Дебюссі. Колискова слоника (із сюїти «Дитячий куточок»).

Схарактеризуй і порівняй особливості колискових (настрій, характер мелодії, темп, динаміку). Поміркуй, які барви надає твору звучання жіночого голосу в колисковій К. Стеценка.

Ернест Кондратович.
Весілля на Верховині

Мистецтво завжди було пов'язане з повсякденним життям людей, які співали **родинно-обрядові** та **побутові пісні**. Родинні свята — народження дитини, досягнення повноліття, весілля — відзначали весело й урочисто. А яке ж весілля без пісні? Вони

супроводжують весільний обряд, який перетворюється на театралізоване дійство. Весільна пісня пропагує високі почуття, здорову, народну мораль: «Будь весела, як весна, будь багата, як земля, будь пригожа, як рожа».

До портретної галереї

Кирило Стеценко (1882–1922) — український композитор, хоровий диригент. Він працював учителем співу в різних закладах, організовував народні хори та капели.

У творчості композитор віддавав перевагу хоровим та оперним жанрам, солоспівам, обробкам народних пісень. К. Стеценко — лірик, майстер прозорих барв, світлого, ніби акварельного, музичного звукопису.

Побутові пісні — це поетично-музичні твори, у яких відображено все розмаїття людського життя. У ліричних піснях співають про кохання і людську долю, часто — про розлуку. Події відбуваються на тлі природи: квітучого саду, зеленого гаю, зоряної ночі. Такі пейзажні замальовки доповнюються звуковим супроводом: співом соловейка, плескотом хвиль річки.

У **жартівливих** і **сатиричних** піснях висміювалися негативні риси людини чи вади поведінки: лінощі, примхи, вередливість.

В **історичних** піснях оспівується героїзм народних захисників — патріотів рідної землі. Зазвичай вони написані в маршовому ритмі.

Слухаю музику

Українська пісня «Ой у лузі червона калина» (Андрій Хливнюк (соло), гурт Pink Floyd, хор Естонії, грузинський квінтет тощо).

Пісня «Ой у лузі червона калина» стала гімном мужнього протистояння України російським окупантам. Зараз її можна почути не тільки на теренах нашої Батьківщини, а й у різних куточках планети. В Естонії хор із тисячі людей заспівав цю пісню на чотири голоси.

Мистецька скарбничка

Ритм

Упорядковане чергування музичних звуків

Чергування однорідних елементів зображення

Узгодженість певних мовних елементів — у поезії тощо

Форма

Побудова музичного твору

Характеристика предмета, фігури

Мотив

Наспів, частина музичної теми

Характерний елемент орнаменту

Узагальнюю, аргументую, систематизую

1. Які пісні належать до календарно-обрядових, а які — до побутових?

2. Які українські народні традиції зображено на гобелені?

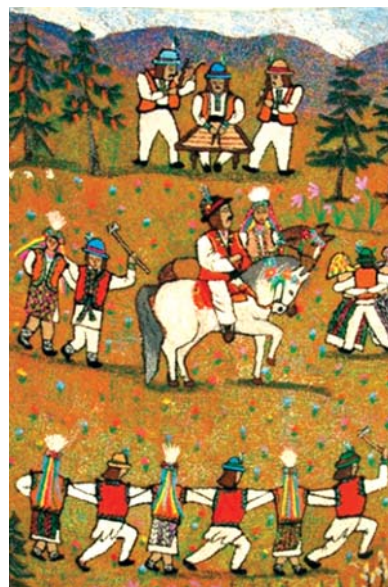
3. Поясни музичні особливості історичних пісень на прикладах.

Самостійне дослідження, медіапошук

Досліди, які українські пісні набули поширення під час воєнного стану.

Фантазую, експериментую, дію

Проект «Українська пісня у світі».

Любов Дуб.
Дерево життя

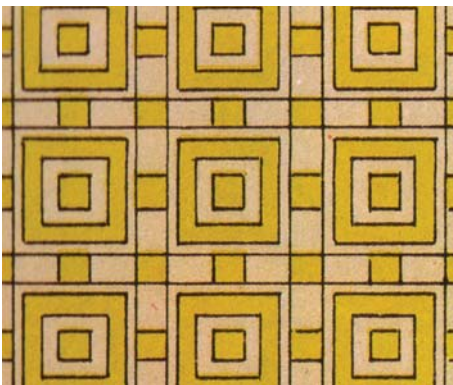
Орнаментальні мотиви

Як українці прикрашають одяг, житло? Які орнаменти використовують? Чи є у твоїй родині речі, прикрашені орнаментами? Які емоції вони в тебе викликають? Що на них зображено?

На ритмічному чергуванні певних елементів зображення побудовано орнамент. У музиці є подібне слово **орнаментика**, що означає «прикрашання, оздоблення мелодії».

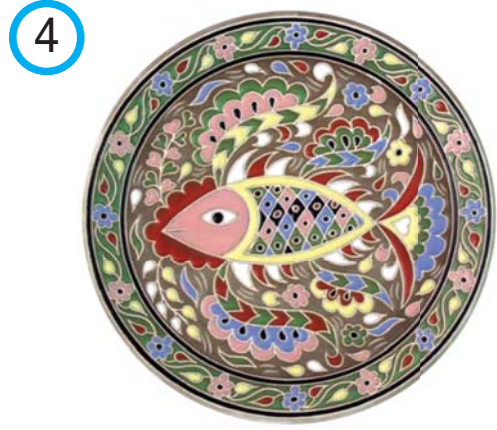
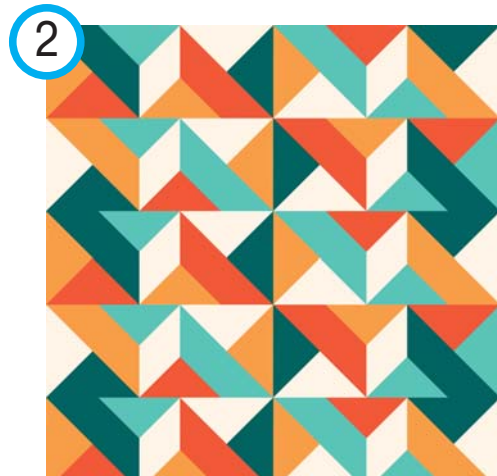
Орнаменти, так само як і мелодії, будуються за певними мотивами (квіти, фігурки пташок, тварин і людей), якими й різняться між собою.

Якщо для створення орнаменту використано мотиви природи, його називають **рослинним** або **зооморфним** (тваринним). Якщо лінії та геометричні фігури — **геометричним**. Поєднання цих мотивів створює **змішаний** (комбінований) орнамент.

Визнач мотиви, за якими побудовано орнаменти на поданих зразках. Чи є серед них змішаний?

Орнаментальну композицію можна виконати у стрічці (1), наприклад кайму для одягу, або в сітці (2). Стрічковий орнамент компонується у смужці з двобічним відкритим рухом. Сітчастий орнамент можна ритмічно продовжити в усі сторони виробу — тканини чи шпалери. Орнамент, вписаний у прямокутник (3), коло (4), — замкнутий.

В орнаментах зазвичай використовують стилізовані (узагальнені, спрощені) зображення фігур і предметів. Оригінальність орнаменту залежить від складності елементів **рапорту**.

мотив

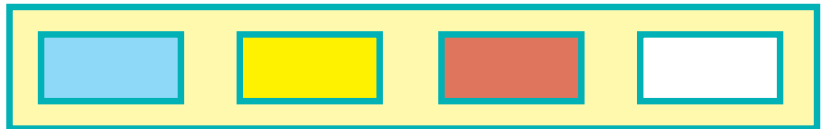

рапорт

орнамент

Визнач, який із двох наведених зразків рапорту відповідає за будовою куплету пісні. Обґрунтуй свою думку.

Створюю композицію

Варіант 1. Виконай рослинний орнамент у стрічці (кольорові олівці, фломастери).

Мистецькі поради

- Вибери рослинні мотиви для орнаменту.
- Намість на стрічці основні елементи композиції.
- Намалюй вибрані мотиви і створи рапорт.
- Заверши деталі орнаменту.

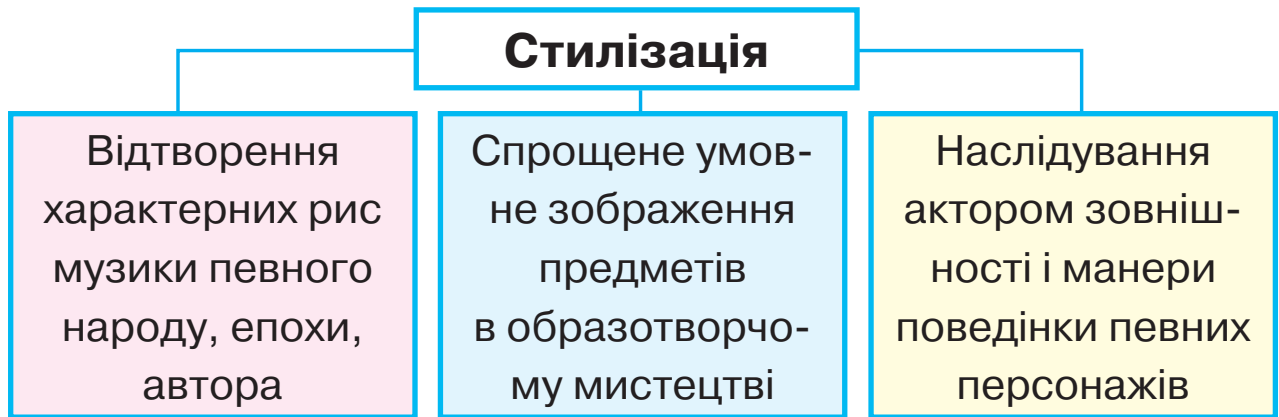
Варіант 2. Запропонуй ескіз орнаменту для металевих воріт школи, хвіртки дачної садиби, огорожі, клумби в парку тощо.

Мистецька скарбничка

Орнамент — візерунок, побудований на ритмічному чергуванні й поєднанні елементів.

Рапорт — повторюваний у незміненому вигляді фрагмент орнаменту.

Узагальнюю, аргументую, систематизую

1. Назви, які існують основні види орнаментів за мотивами зображуваного.
2. Чим відрізняються орнаментальні композиції в стрічці та сітці від орнаментів у замкнутій формі?
3. Поясни, що таке стилізація. Наведи приклади в різних видах мистецтва.

Самостійне дослідження, медіапошук

Досліди, які орнаменти використовують у вашій родині. Поміркуй, що корисного і приємного вони привносять у повсякденне життя.

Фантазую, експериментую, дію

Найчастіше орнамент можна побачити на вишиванках і рушниках, в оформленні книжок. Придумай, де ще можна використати орнамент для оздоблення будинку чи квартири, у якій ти живеш, і спробуй це зробити.

Магічна стихія народних танців

Чи подобається тобі танцювати? Як танці пов'язані зі здоров'ям людини? Які емоції викликають у тебе танцювальні рухи? Пригадай танці народів світу, що вивчали у початкових класах.

1

Запальні чи граційні народні танці, як і пісні, різняться між собою залежно від країни, у якій вони народилися. Та об'єднує їх ритм, завдяки якому розкривається багатий емоційний світ людини.

Найвідомішим українським танцем вважається **гопак** (1) (від вигуку «гоп»). Цей веселий запальний танок — своєрідне змагання між танцюристами.

2

Козачок (2) — веселий парний танець, який виник у середовищі козаків. З чим пов'язані назви інших українських танців? **Зірка та кривий танець** — із формою їх виконання; **козак і чумак** — із виконавцями; **бондар, коваль, шевчик** — із професією; **гуцулки й коломийки** — з місцевістю побутування.

Український композитор і хореограф Василь Верховинець вивчав пісні й танці. Результатом його дослідження стала збірка дитячих пісень-ігор «Весняночка». Співаючи пісні, діти можуть перевтілюватися в персонажів, про яких згадується в текстах: пташок (лебедів, голубів, півників, журавликів, чижиків) або тварин чи комах (котиків, зайчиків, жучків, метеликів).

Кожний народ має свої танці, які є своєрідною візитівкою країни. Відомі польські танці — полонез, мазурка, краков'як.

Полонез (з фр. — польський) — повільний танець-марш давнього походження. Поступово він із суто народного перетворився на парадний. Завдяки урочистому характеру полонезу випала честь відкривати бали.

Мазурка (від назви однієї з місцевостей Польщі — Мазовії) — парний тридольний танець з оригінальним загостреним ритмом. Він набув поширення і як селянський танок, і як бальний.

Швидкий дводольний танець **краков'як** виник у Краківському воєводстві. Спочатку його танцювали парами в сільському середовищі, а згодом — у шляхетному. Чіткі ритми з несподіваними акцентами надавали танцю запального характеру.

Фридерик Шопен — автор численних мазурок і блискучих полонезів.

Слухаю музику

Фридерик Шопен. Мазурка № 50, Полонез ля мажор, Велике концертне рондо «Краков'як».

Який із прослуханих танців нагадує урочисту святкову ходу? Пригадай будову форми рондо.

До портретної галереї

Фридерик Шопен (1810–1849) — польський композитор і піаніст. Народився поблизу Варшави в родині вчителя. Ще в юності Фридерик залишив Польщу й оселився у Парижі, де він здобув славу «поета фортепіано», для якого написав, сонати, фантазії, балади, ноктюрни, прелюдії, скерцо, етюди.

Ф. Шопена поховано в Парижі, а його серце, як заповідав композитор, повернулося на Батьківщину і покоїться в одному із соборів Варшави.

Жвавий і веселий танець **полька** родом із Чехії. Він швидко набув популярності і став модним у багатьох країнах. Кожний із народів Європи вносив свої неповторні риси в його виконання, збагачуючи музику й рухи танцю. Польки писали А. Дворжак і Б. Сметана, батько й син Штрауси. Вважається, що назва цього танцю походить від слова **половина**, бо танцівники виконували його, пересуваючись маленькими кроками по колу. Характерний елемент виконання польки — кружляння танцюристки під рукою партнера.

Співаю пісню

Чеська полька

Народна пісня-танець

1. Хай наладять скрипки скрипалі,
Хай піднімуть труби трубачі:
Нині буде свято на селі,
У танок підуть старі й малі.
2. Хто не хоче з нами танцювать,
Перед ним не будемо впадать.
Самі тупнуть наші каблуки,
Самі в танок підуть чобітки.

Узагальнюю, аргументую, систематизую

1. Схарактеризуй особливості українських народних танців.

2. Розкажи про танці народів світу, які тобі найбільше сподобалися.

3. Організуй дискусію на тему «Танець очима медиків». Аргументуй власну позицію про користь танцю для здоров'я.

Самостійне дослідження, медіапошук

Досліди, які танці лунають на балах у мультфільмах.

Фантазую, експериментую, дію

Мистецький проєкт «Танці народів світу».

- Об'єднайтеся в мінігрупи.
- Виберіть країну, танці якої бажаєте вивчити й виконувати (соло, в парах, у групах).
- Самостійно ознайомтеся з відеозаписами танців.
- Презентуйте національні танці у слайд-шоу, відео-ролику.
- Зверніть увагу на різні танцювальні костюми.
- Урахуйте, що кращим результатом і родзинкою фінального етапу проєкту стане танцювальне шоу на шкільній сцені.

Барвиста магія народного малярства

Які асоціації у тебе виникають від слова петриківка? Про який вид народного мистецтва йдеться? Що ти вже про нього знаєш? А може, і вмієш малювати?

Різновидом народного малярства, популярним способом декоративного оздоблення предметів побуту та житла є **народний розпис**. Здавна українці розмальовували печі в хатах, різні вжиткові речі — скрині, посуд. Пізніше виникло станкове малювання, вже не пов'язане з побутом. Зокрема, це **петриківський декоративний розпис**, який внесений до Списку світової спадщини ЮНЕСКО.

Розпис виник у дивовижному за красою природи краї — у селі Петриківка на Дніпропетровщині. Сюди здавна з'їжджалися на ярмарок, щоб придбати дерев'яний і керамічний посуд, скрині, музичні інструменти, прикрашені орнаментами, які утворювали симетричні («вазон», «букет») або асиметричні («гілочка», «бігунець») композиції.

Олена Дзень. Триптих
«Свято врожаю»
(фрагмент)

Удивляючись у яскравий за кольором малюнок народних художників, ми ніби відчуваємо аромати трав, квітів, ягід. Мов за помахом руки майстра-чарівника, розпускаються дивовижні квіти, палають стиглі кетяги калини, злітають чарівні птахи та мандрують дивовижні звірі.

Оригінальний **самчиківський розпис** (від села Самчики на Хмельниччині) також сповнений українського колориту, проте має свої відмінні особливості, насамперед сюжетність. В основі композицій покладено різні мотиви: рослини, зазвичай квіти («вазон», «дерево життя»), птахи (соловей, лелека, сорока, ластівка, сова, голуб, лебідь), рідше тварини (коні, олені, собаки, коти, лисиці, зайці, білки), іноді люди — козаки або україночки. Лінії цього розпису зубчасті, звивисті, загострені, ніби схожі на полум'я.

Олесь Джура-Пажимський. Козаки

Завітай на сайти, де навчають секретів петриківки. Занурся в таїну самчиківського розпису на відеоуроці майстра Віктора Раковського.

Українські традиції народного малювання передавалися з покоління в покоління. На основі цих традицій сформувалося професійне мистецтво. Картини відомих українських майстринь вражають оригінальністю, буянням фантазії, багатством палітри. Творити красу, творити для людей — у цьому вони бачили сенс свого життя.

Композиціям **Ганни Собачко-Шостак** притаманне віртуозне володіння лінією, ритмом, кольором. Їх нав'язано давніми мотивами, й водночас вони співзвучні сьогоденню.

Ганна Собачко-Шостак.
Шпаківня

Розкажи, які почуття викликають ці дивовижні яскраві квіти. Композиція майстрині динамічна чи статична?

Творчості **Катерини Білокур** із села Богданівка, що на Полтавщині, притаманна яскрава індивідуальність. В основному художниця малювала квіти, нерідко поєднуючи в одній картині весняні та осінні. Окрім квітів, у творчій спадщині художниці є пейзажі та портрети. Три картини Білокур — «Цар-Колос», «Берізка» і «Колгоспне

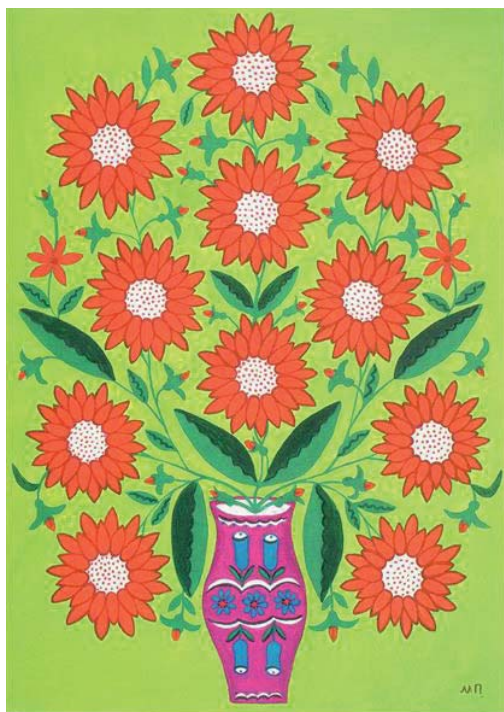
поле» — було включено до експозиції Міжнародної виставки в Парижі (1954). Тут їх побачив видатний іспанський художник Пабло Пікассо. Увесь світ облетіли його слова: «Якби ми мали художницю такого рівня майстерності, то змусили б заговорити про неї цілий світ!»

Катерина Білокур.
Півонії

Які з квітів, зображених на картині, ти знаєш? Які кольори використовує художниця, як їх поєднує? У чому полягає оригінальність композиції К. Білокур? Вона симетрична чи ні?

В основі творчості народної художниці **Марії Примаченко** присутнє оригінальне відчуття природи і світу загалом. Змалку вона постійно вчилася у рідної поліської природи. Під час споглядання її картин перед очима постає дивовижний світ

Марія Примаченко.
Букет-зірочки

звірів, фантастичних істот, птахів, квітів. Народжені творчою уявою геніальної художниці, вони глибоко споріднені з традиціями українського народного мистецтва. На думку дослідників, Марія Примаченко дивовижно об'єднала у своїй творчості малюнок і живопис: це і живописна графіка, і графічний живопис. Художниця мріяла: «От якби зібрати з усієї України народних майстрів, що за дива витворили б — цвів би не лише садами Київ. Будинки б сміялися до людей...».

Як, на твою думку, майстриня досягає «сонячного» звучання кольорів у композиції? Які почуття викликають ці дивовижні квіти? Порівняй застосування симетрії та асиметрії у композиціях із музичними формами — двочастинною і тричастинною.

Народна художниця **Марфа Тимченко** зберігала й розвивала традиції народного мистецтва, збагачуючи їх здобутками професійної школи декоративного живопису. В основі її творчості — глибокий зв'язок з орнаментальним мистецтвом її рідного славетного села — Петриківки.

Марфа Тимченко.
Райський птах

У спадщині художниці можна спостерігати безкінечні варіації петриківських мотивів.

Опиши гармонію ліній і форм у зображенні птахів і квітів на картині Марфи Тимченко.

Традиції розпису і досвід народних майстрів часто використовуються в сучасних дизайнерських розробках. Адже петриківка, у якій втілилася душа нашого народу, — це не лише пам'ять про культуру минулого, але й сучасно і модно. Сьогодні мотиви народного розпису можна побачити на стінах будинків, в інтер'єрах квартир і кав'ярень, у декорі одягу, на виробках промисловості від ужиткових предметів до автомобілів.

Віртуальна екскурсія

Завітай на сайт Національного музею українського народного декоративного мистецтва, щоб глибше зануритися у спадщину митців та мисткинь, про яких ішла мова в підручнику.

Створюю композицію

Намалюй квіткову композицію за традиціями українського народного малярства. Використай мотиви петриківського або самчиківського розпису, прийоми стилізації (акварель, гуаш).

Мистецькі поради

- Продумай композицію, добери потрібний формат аркуша.
- Намість композицію майбутнього малюнка.
- Використовуй для малювання фарбу, розведену з клеєм ПВА (1 крапля клею на 10 крапель фарби).
- Тримай тонкий пензлик із котячої шерсті під кутом до аркуша паперу.
- Ягідки можна малювати пальцем, а декоративні крапочки — вушними паличками.
- Експериментуй із кольорами, орієнтуючись на подані зразки.

Мистецька скарбничка

Декоративний розпис — спосіб декорування предметів ужитку, інтер'єрів та екстер'єрів в архітектурі.

Симетрія — розміщення однакових частин цілого щодо центру, середини. Відсутність симетрії — це асиметрія.

Узагальнюю, аргументую, систематизую

1. Які представники та представниці українського народного малярства тобі відомі?

2. Звідки черпали наснагу майстри та майстрині петриківського і самчиківського розписів?

3. Знайди на ілюстраціях характерні елементи петриківського розпису: «зернятко», «бігунець», «колосок», «цибульку», «листя», «ягідку». У вільний час потренуйся їх малювати.

Самостійне дослідження, медіапошук

Досліди, які квіти зазвичай зображують у розписах українські художники та художниці. Дізнайся про них більше під час вивчення курсу «Природничі науки».

Створи мінікаталог «Квіти Петриківки».

Фантазую, експериментую, дію

Пофантазуй і запропонуй ідеї (ескізи) осучаснення середовища школи елементами петриківського або самчиківського розпису. Подумай, як краще розташувати ці мотиви на стінах, шафах, столах.

Народні музичні інструменти

Які ти знаєш музичні інструменти народів світу? Звучання яких із них тобі найбільше до вподоби? На якому інструменті ти хочеш навчитися грати? Які українські музичні інструменти тобі вже знайомі? Як ти розумієш слово кобзар? Пригадай назву гурту українських музик, зображених на поштової марці.

У світі існує велика кількість народних музичних інструментів. Народні майстри створювали їх різними за формою і засобами видобування звуків. Зазвичай використовували природні матеріали — дерево, шкіру, метал. Готові вироби нерідко прикрашали орнаментальними візерунками.

Інструменти багатьох народів часто подібні. Наприклад, шотландський духовий інструмент — волинка. В Україні та Польщі її називають козою. Чому? Тому що її зроблено у вигляді своєрідного мішка з козиної шкіри. Повітря з нього виходить крізь спеціальні отвори.

Шотландський
волинщик

Виконавець на
українській козі (дуді)

Інструменти мають цікаві біографії, мандрують різними країнами.

Трембіта з Карпатського краю колись була сигнальним інструментом: вівчарі, граючи на ньому, збирали отари в горах.

Королева струнних — **скрипка** — розпочинала своє життя як народний інструмент.

У карпатському регіоні в народному музичному побуті поряд зі скрипкою зазвичай грали й на цимбалах.

Сергій Глушук. Гудаки

Іван Труш. Трембітарі

На яких інструментах грають народні музики, зображені на картинах? Уяви себе поряд із музикантами: яка музика «звучить» в уяві?

Оригінальне звучання мають старовинні українські інструменти, що їх майже неможливо побачити сьогодні в побуті: **колісна ліра**, **бугай** (нагадує бочку з

1 — ліра; 2 — бугай; 3 — дрімба; 4 — африканська калімба

кінським хвостом), **дримба** (має вигляд металевої підкови з язичком, що дзвенить).

Калімба (у перекладі — «маленька музика») схожа на дрімбу. Ніжно-чарівні звуки видобувають на ній з металевих пластин-язичків, прикріплених до дерев'яної дошки. Калімба століттями впевнено крокує країнами Африки, а також оселилася на Кубі.

Стародавня **кобза** — попередниця бандури — улюблений інструмент українських кобзарів. Вона має таку саму назву в молдаван і румунів або схожу — в інших народів. Наприклад, **копуз** («півень») — у Туреччині й Азербайджані, **комуз** — у Киргизії, у казахів — **копиз**.

У минулому кобзарі, мандруючи світом, співали думи й історичні пісні про героїзм козаків — сміливих і мужніх захисників рідної землі. Сучасні бандуристи й бандуристки розширюють репертуар, доводячи, що бандура — це круто!

Слухаю музику

Імпровізація на цимбалах (Влад Ониськів).
Леонард Коен. Алілуя (кавер Марини Круть).
Музика з к/ф «Амелі» (бандура, калімба).

Порівняй звучання бандури соло і в ансамблі.

Співаю пісню

Кобзарська слава

Музика В. Лепешка

Вірші О. Вовненко

Копуз

1. Ти слухав кобзаря, ти чув його печаль,
Що піснею лилася із-під струн.
Горіла, як зоря, і сяяла, як жар,
Висока слава кобзаревих дум.

Приспів:

Слава, слава, слава, слава, слава кобзаревих дум.

2. Блищить, немов кришталь,
Дзвенить в усіх серцях,
Відлунюється в співі солов'їв
Великим Кобзарем оспівана в віках
Чарівна мова рідної землі.

Приспів:

Мова, мова, мова, мова, мова рідної землі.

Мистецька скарбничка

Кавер — опрацювання, переспів, нове виконання, іноді в оригінальній переробці авторської композиції.

Капела

Невеликий музичний ансамбль, спочатку тільки вокальний, згодом — також інструментальний

Невелика споруда або окреме приміщення в католицькому храмі

Узагальнюю, аргументую, систематизую

1. Що нового ти дізнався / дізналася про народні інструменти?
2. Опиши інструмент, який тебе найбільше зацікавив.
3. Поясни значення слів трембіта, бугай, дримба.

Самостійне дослідження, медіапошук

Досліди, чому іспанська гітара поширилася в усьому світі, а італійська мандоліна майже вийшла з ужитку. Порівняй звучання цих інструментів з українською бандурою.

Фантазую, експериментую, дію

Створи лепбук «Музичні інструменти народів світу».

Декоративно-ужиткове мистецтво

Які вироби декоративного мистецтва прикрашають родинний побут? Чи є серед них створені власноруч?

З народними звичаями і традиціями пов'язані вироби декоративно-ужиткового мистецтва. Упродовж віків сформувалися різноманітні художні ремесла:

Шкатулка з дерева

ткацтво, килимарство, вишивка, різьблення по дереву, кераміка, плетіння, витинання. Кращі зразки українського декоративно-ужиткового мистецтва різних регіонів увібрали у свої візерунки, форми й кольори все багатство людської душі й народного таланту.

Зразки килимарства, ткацтва на рушнику, вишивки на одязі

Мистецтво витинанки — вирізування з паперу візерунків — нині доповнюється технікою вириванки з вільними краями.

Ольга Шинкаренко. Витинанка і вириванка

Віртуальна екскурсія

Опішнянська кераміка

У старовинному козацькому містечку Опішня на Полтавщині існує унікальний Національний музей-заповідник українського гончарства. Здавна більшість населення Опішні займалося виробництвом керамічного посуду: горщиків, мисок, куманців, глеків, стилізованих скульптурних зображень тварин — баранців, козликів, биків, левів. Посуд розписували переважно рослинним орнаментом, фігурки оздоблювалися фактурним ліпним декором.

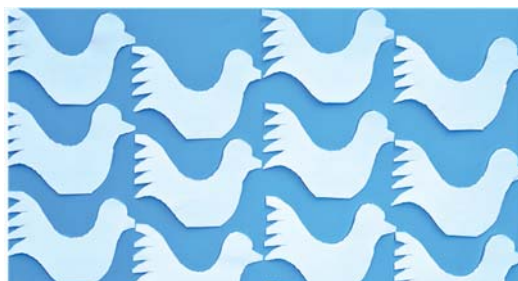

Завітай на сайт Національного музею українського гончарства.

Які види декоративно-ужиткового мистецтва привернули твою увагу найбільше? Які з них ти хочеш опанувати?

Створюю композицію

Варіант 1. Виготов витинанку «Чарівні птахи». Запропонуй різні варіанти складання з неї візерунків на склі вікна.

Варіант 2. Виготов витинанку «Зайчики-побігайчики». Застосуй для природного тла папір різних кольорів.

Мистецька скарбничка

Декоративно-ужиткове мистецтво — різновид мистецтва, пов'язаний зі створенням і декоруванням виробів побуту.

Кераміка — вироби з обпаленої глини.

Узагальнюю, аргументую, систематизую

1. Назви найпоширеніші види декоративно-ужиткового мистецтва, притаманні українській народній творчості.

2. Схарактеризуй особливості опішнянської кераміки (традиційні образи й форми, декорування).

3. Розкажи про мистецтво витинанки. Де її можна застосовувати для прикрашання побуту?

Самостійне дослідження, медіапошук

З'ясуй, у яких народів світу популярна витинанка.

Фантазую, експериментую, дію

Мистецький проєкт «Декоративно-ужиткове мистецтво нашого краю».

- Об'єднайтеся в пари та групи за інтересами.
- Розподіліть підтеми, які будете досліджувати.
- Підготуйте лаконічні текстові та візуальні матеріали.
- Організуйте загальношкільний ярмарок. Продумайте комерційно-фінансові питання, рекламу.
 - Запросіть батьків чи вчителів для проведення майстер-класів із певного виду мистецтва під час ярмарку.
 - Святковість ярмарку підсилить дитячий оркестр.

Народна музика у творчості композиторів

Хто з композиторів використовував народну музику?
Що тобі відомо про оркестри народних інструментів?

Народна музика виконується оркестрами народних інструментів, характерних для тієї чи іншої національності. Репертуар подібних оркестрів складають переважно обробки народних пісень і танців, інколи переклади творів композиторів-класиків або сучасних авторів. Народні мелодії збагачуються красою різноманітних інструментальних тембрів.

В Україні широкого поширення набули оркестри народних інструментів. Вони складаються з групи струнних смичкових (скрипки), щипкових (бандури, домри) і ударних (цимбали).

Слухаю музику

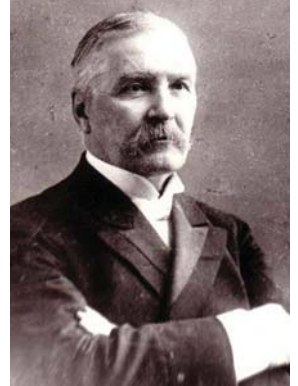
Микола Лисенко. Друга рапсодія (переклад для оркестру народних інструментів).

ОНУКА та NAONI Orchestra (сопілка, трембіта, бугай).

Яке виконання оркестру народних інструментів тобі сподобалося? Схарактеризуй тембри трембіти, бугая, сопілки.

До портретної галереї

Микола Лисенко (1842–1912) — славетний український композитор, засновник української класичної музики, піаніст, диригент, педагог, фольклорист.

Народився у селі Гриньки на Полтавщині у дворянській родині, яка походила з козацької старшини.

З дитинства Микола навчався грати на фортепіано, захоплювався українськими народними піснями, обрядами. Усе життя збирав фольклор, записував і обробляв народні мелодії для різних складів виконання, творчо застосовував їх у власній композиторській творчості.

М. Лисенко започаткував жанр дитячої опери («Коза-Дерева», «Пан Коцький», «Зима і весна»), створював музику для фортепіано, обробки й авторські твори для хору, симфонічного оркестру.

Друга рапсодія для фортепіано «Думка-Шумка» написана композитором на українські народні теми. Вона складається з двох частин — повільної ліричної пісні (думка) та швидкого танцю (шумка).

Музична грамота

У варіаційній формі основна музична тема піддається різним змінам: темпу, ритму, динаміки, мелодії. У формах фантазії та рапсодії музика розгортається вільно, імпровізаційно.

У різних народів світу існує безліч ударних і шумових інструментів. Грати на них просто, що залюбки роблять і діти. Найвідомішим є оркестр інструментів Карла Орфа. Для дитячого музикування він обрав комплект елементарних інструментів.

Інструменти оркестру К. Орфа: ксилофон, маракаси, металофон

Оркестр К. Орфа створює магію краси, що заворожує неповторним звуковим колоритом. А для дітей з особливими освітніми потребами такий оркестр перетворюється на потужний засіб реабілітації.

Слухаю музику

Sing, Sing, Sing (ксилофони й металофони з оркестру К. Орфа). В.-А. Моцарт. Турецький марш («Орфоркестр» вихованців Тернопільського обласного центру комплексної реабілітації).

Вибери слова, які характеризують колорит звучання ксилофонів, металофонів в оркестрі К. Орфа: дзвінкий, ніжний, блискучий, оксамитовий, тьмянний, яскравий, прозорий, сріблястий.

Зімпровізуйте композицію «Оркестрові фантазії». Для цього створіть ударно-шумовий оркестр для виконання обробок мелодій українських пісень. Доповніть оркестр партіями «гучних долоньок», «паперових стаканчиків», саморобок (пластикових пляшок з крупою, металевих баночок зі скріпками, коробочок із насінням).

Мистецька скарбничка

Ксилофон (з грец. — звук дерева) — ударний музичний інструмент з дерев'яних брусочків різних розмірів (клавіш), на яких грають паличками, видобуваючи звуки різної висоти. Ксилофони поширені в музиці народів Африки, Азії, Південної Америки.

Обробка — видозмінення музичного твору шляхом використання різних засобів виразності.

Оркестр — колектив музикантів, призначений для сумісного виконання музичних творів.

Узагальнюю, аргументую, систематизую

1. Що нового ти дізнався / дізналася про оркестр українських народних інструментів?

2. Поясни значення слів обробка, варіації, рапсодія.

3. Які інструменти входять до складу оркестру К. Орфа? Схарактеризуй ті з них, які привернули твою увагу найбільше і викликали бажання пограти на них.

Самостійне дослідження, медіапошук

Цікавою знахідкою К. Орфа були скляні стаканчики, які наповнювали різним об'ємом води і таким чином налаштовували на відтворення звуків певної висоти. Проведіть експеримент: порівняйте звучання стаканів, по-різному наповнених водою (зазвичай на них грають дерев'яними або металевими паличками).

Фантазую, експериментую, дію

Придумайте разом із однокласниками та однокласницями гру «Музичне доміно», присвячену народним інструментам зі складу оркестрів (картонні картки або комп'ютерний варіант).

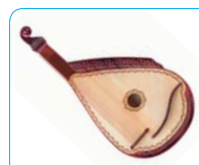
БУБОН

СКРИПКА

ЦИМБАЛИ

БАНДУРА

Народна іграшка

Розкажи, які народні іграшки популярні в Україні. Чи є з-поміж них музичні? Яку іграшку ти хочеш зробити власноруч? Кому її подаруєш?

Здавна витворами народних майстрів були іграшки. Фігурки тварин і людей виготовляли з природних матеріалів — тіста, сиру, горіхів, моху, трави, качанів капусти, кукурудзи. Найчастіше застосовували дерево і глину. На Полтавщині набули поширення керамічні іграшки, на Гуцульщині — дерев'яні, на Поліссі — солом'яні.

Українські народні іграшки з різних матеріалів

Пригадай, героїнею якої дитячої опери стала Лисичка-Сестричка. У яких піснях найчастіше згадується Котик-Воркотик? Із чого виготовляють традиційну українську ляльку-мотанку?

Іграшки тривалий час сприймалися як обереги. Так, баран означав щастя, ведмідь — багатство, собака та кінь — охорону та допомогу, а лев утілював силу й могутність. Вони часто «оживали»: ставали героями народних казок, пісень, обрядів, ігор і забав.

Найулюбленішою іграшкою дитини повсякчас була лялька. У кожній країні є свої улюбленці. У Японії здавна проводяться виставки ляльок, на яких демонструють іграшкові меблі, посуд, музичні інструменти, а для лялькового самурая — зброю.

У багатьох народів світу популярними є дитячі музичні інструменти: сопілочки, бубонці, дзвоники тощо. Найпоширенішим в Україні є глиняний свистунець в образі диво-птаха, який співає подібно соловейку.

Побутують іграшки-тваринки, які грають на барабанчиках чи тарілочках. Відомі своєю красою та вигадливістю німецькі й австрійські музичні скриньки з ляльками, що відтворюють популярні мелодії.

①

②

1 — японська кокеші;
2 — самурай

Якими іграшками тобі подобалося бавитися в дошкільному дитинстві? Чи є серед них народні?

Віртуальна екскурсія

У багатьох народів популярні дерев'яні іграшки. І це не дивно: вони — екологічні!

Наприклад, декоративний коник Дала став національним символом Королівства Швеції, сувеніром.

Виробами з дерева, що вже стали класичними, є данські птахи. Якщо нахилити чи крутити голову пташки, вона ніби змінює свій настрій: сумує або мріє. Діти Данії також обожують кумедних дерев'яних мавпочок.

Яка іграшка найзнаменитіша? Звісно — LEGO©. Його родовід починається з народних дерев'яних іграшок. Нині це не тільки дитячі конструктори різноманітної тематики для моделювання. Корпорація LEGO© — прибутковий бізнес. Вона виготовила вже мільярди деталей для іграшок! Але всі вони з пластмаси... Поміркуй чому.

Відвідай сайт Державного музею іграшки в Києві.

Створюю композицію

Варіант 1. Виліпи декоративну тарілку (техніка: пластилінові джгутики та кульки).

Варіант 2. Виліпи коника-стрибунця за мотивами української народної іграшки.

Варіант 3. Придумай і зроби фантастичну тваринку (пластилін або природні матеріали чи продукти — сир, тісто).

Імовірно, тебе надихатимуть твори Ольги Бердник-Отнякіної — 1 та Роксолани Дудки — 2.

①

②

Мистецькі поради

Як зробити, щоб іграшка перетворилася на казкову?

- Придумай оригінальний образ і незвичну форму тваринки.
- Виліпи тулуб, голову, лапи, вушка та інші деталі тваринки способом «витягування» зі шматка пластиліну.
- Декоруй хвилястими лініями та кульками різних кольорів.

Узагальнюю, аргументую, систематизую

1. Розкажи, з яких матеріалів виготовляють народні іграшки.
2. Які образи втілюють українські народні іграшки?
3. Аргументуй, чому народні іграшки, зокрема дерев'яні, не втрачають популярності в наш час.

Самостійне дослідження, медіапошук

Поцікався мистецтвом Яворівської дерев'яної іграшки, зокрема виробами Остапа Сойки й Оксани Когут.

Фантазую, експериментую, дію

Виготов іграшку-саморобку з побутових матеріалів або на комп'ютері, наприклад, за зразком хетчмалсів, які блимають очима, сміються, рухаються, або мінімоделей транспорту, що виготовляють з дерева у Швеції.

Мереживо східних мелодій

Пригадай, яка музика Сходу звучала на уроках мистецтва в 4 класі. Це були пісенні чи танцювальні мелодії? Можливо, такі східні мелодії варто слухати для зняття втоми?

Арабеска... Яке цікаве й загадкове слово! У ньому відчувається аромат східних садів, в уяві постають примхливі візерунки чарівних орнаментів. Арабеска втілює уявлення людини про безкінечність світу.

Слухаю музику

Роберт Шуман. Арабеска (фортепіано).
Леся Дичко. Українські писанки.

Німецький композитор Роберт Шуман «намалював» східний орнамент музичними засобами. Одна з його п'єс так і називається «Арабеска». Її мелодії вибагливо переплітаються, ніби нескінченні візерунки. Щоб передати безперервність руху в музиці, композитор використав форму рондо.

Поміркуй, чи вдалося авторові створити арабеску музичною мовою. Як змінюється характер музики в різних частинах твору? Створи графічну схему форми рондо. Чи схожа музика Лесі Дичко на «звуковий орнамент»? Порівняй музику п'єс «Арабеска» та «Українські писанки», добери до них відповідні орнаменти.

Арабески

Українська писанка

Східні танці відображали світосприймання людей, природні стихії, гармонію Всесвіту. До сімейства східних належать арабський, індійський, китайський танці тощо.

Фабіо Фаббі.
Арабська танцівниця

Арабські жінки-танцівниці зазвичай одягнуті в блискучі шаровари із широким поясом, рясно оздобленим орнаментами, або широкі шовкові спідниці, шарфи чи шалі з тонких прозорих тканин. Вони використовують спеціальні атрибути: глек, бубон (тамбурин), барабан.

Яку танцювальну музику, що «звучить» на картині, ти уявив / уявила? Хто грає на тамбурині?

Китайські й корейські танці виконуються з віялами та парасольками.

Зазвичай танцівниці вбиралися в довгі широкі спідниці-кльош та блузки з довгими шовковими рукавами, що розвивалися під час руху, підсилюючи ефект кружляння. У чоловічі танці нерідко вводять елементи акробатики, бойових мистецтв.

В **індійських** танцях надзвичайно розвинута міміка, вираз очей. За допомогою жестів («мудр») танцівниці розповідають певний зміст, який треба вміти розшифрувати.

Індуси надавали танцю магічного значення. Навіть своїх богів вони зображували танцюючими, наприклад Шиву. При храмах були танцівниці — баядерки, які присвячували своє життя служінню богам.

Індійський танець

Китайський танець

Слухаю музику

Індійська пісня-танець «Джімі, Джімі, Джімі, ача, ача, ача» з к/ф «Танцюрист-диско» (кавер-версії).

Людвіг Мінкус. Індуський танець з балету «Баядерка» .

Яка версія індійського танцю сподобалася тобі найбільше? Чому?

Хореографічна грамота

Характерна особливість східних танців — рухливість переважно верхніх частин тіла (рук і пальців, плечей, голови), водночас ноги майже не рухаються, порівняно з європейськими танцювальними традиціями. Рухи танцю, його форми розгортання на сцені — коло, півколо, ланцюжок, шеренги, спіраль тощо, часто нагадують елементи орнаменту.

Співаю пісню

Сакура

Японська народна пісня

Наша вишня цвіте!
Рожевіє все в саду,
В нашому улюбленому.
Ходить вітер навкруги,
Наче робить він круги.
Наша вишня цвіте!
Наша вишня цвіте!

Андо Хірошіге. Гравюра

Схарактеризуй пісню, побудовану на пентатоніці. Чи відповідає вона образу квітучої сакури?

Заспівай із власним акомпанементом і пластичним супроводом. Передай настрій пісні, уявляючи її у кольоровій гамі, що відповідає квітучій сакурі на картинах.

Мистецька скарбничка

Пентатоніка (від грец. pente — п'ять і tonos — тон) — звукова система або лад, який складається з п'яти звуків і не має півтонів. Поширена в народній музиці Сходу.

Пластичне інтонування — вираження почуттів за допомогою жестів, рухів, міміки.

Імпровізація — непередбачений, раптовий

Музикування без попередньої підготовки

Малювання без попередньої підготовки

Виконання незапланованих елементів танцю

Непередбачені сюжетом зміни у грі актора

Узагальнюю, аргументую, систематизую

1. Що тебе найбільше здивувало в новій інформації про музичне і танцювальне мистецтво народів Сходу?

2. Поясни, у чому особливості східних танців. Чому, на твою думку, інтерес до них у світі зростає?

3. Проведіть конкурс «Загадковий танець». Об'єднайтеся у групи: «танцюристи», «коментатори», «експерти жюрі».

Самостійне дослідження, медіапошук

Досліди, яка музика звучить у мультфільмах на східну тематику (про Аладдіна, східних красунь тощо).

Фантазую, експериментую, дію

Імпровізуючи на чорних клавішах фортепіано або синтезатора, створи музичні східні пейзажі «Гори й водоспади», «Сакура навесні» (пентатоніка).

Чарівні арабески

Пригадай, які існують види орнаменту. Як називають орнамент, у якому використано стилізовані квіти, листя, ягоди? Які мотиви характерні для геометричного орнаменту?

Арабескою, або арабською в'яззю, називають традиційні східні орнаменти. У них гармонійно поєднуються рослинні та геометричні мотиви. У культурі Сходу арабески часто ставали окрасою побутових виробів, зокрема килимів, посуду, використовувались у рельєфах архітектурних споруд, у книжкових мініатюрах, у декорі одягу і прикрас.

Арабеска будується на повторенні одного або кількох фрагментів візерунка, ритм яких утворює безперервність і враження нескінченності руху.

Килим перський

Схарактеризуй арабеску на килимі.

Східний орнамент схожий зі старослов'янським орнаментом — в'яззю. Його елементи неначе перев'язані

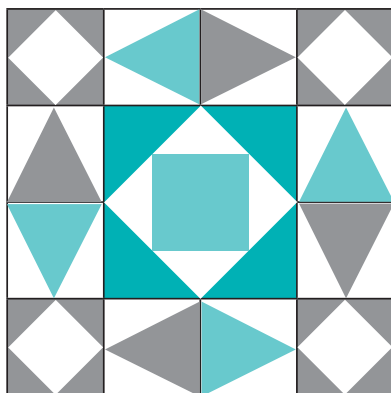
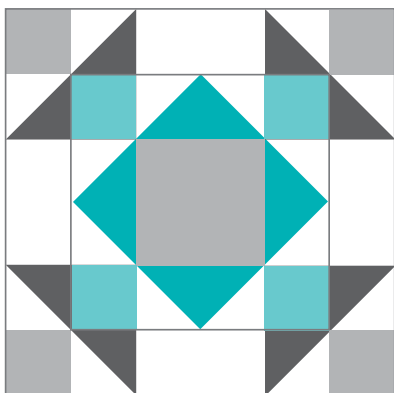
між собою стрічкою в одне ціле. Орнамент — ніби оповідь казкаря, що поєднує в переказах та легендах окремі сюжети і теми. Рослинні мотиви, які розташовано довкола хвилеподібної лінії, утворюють бігунок, характерний для українського орнаменту. Такий візерунок в'ється, як стежинка чи струмок, що біжать серед лісу.

Порівняй східні й українські орнаменти. Які мотиви в них переважають? Що спільного та відмінного між ними?

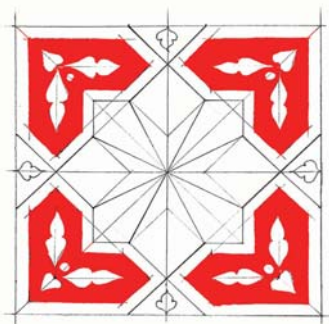
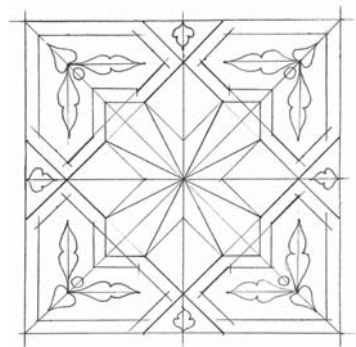
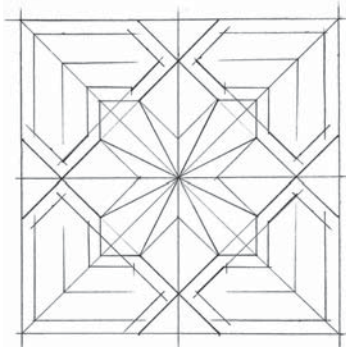
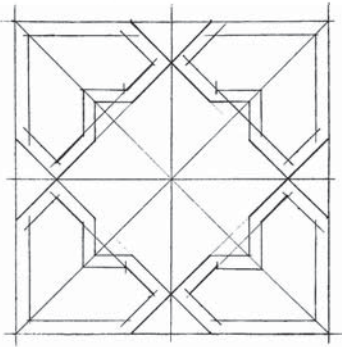
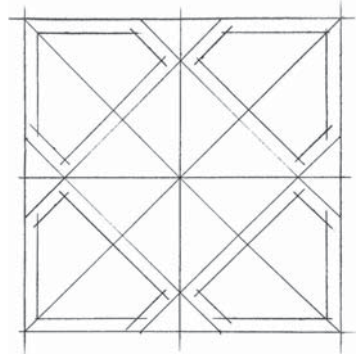
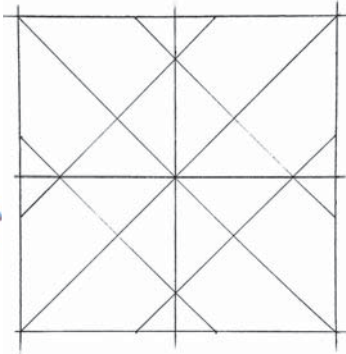

Створюю композицію

Варіант 1. Намалюй ескіз арабески для оздоблення одягу східної красуні, орієнтуючись на зразки геометричних орнаментів.

Варіант 2. Намалюй арабеску для східного килима Аладдіна (кольорові олівці, фломастери).

Мистецька скарбничка

Арабеска

Інструментальна п'єса, зазвичай для фортепіано, з візерунчастим мелодійним малюнком, схожим на мереживо

Складний орнамент із геометричних і стилізованих рослинних візерунків, нерідко з арабськими написами

Узагальнюю, аргументую, систематизую

1. Які нові знання ти отримав / отримала про орнамент на матеріалі мистецтва Сходу?
2. Схарактеризуй художні особливості арабески. Порівняй з українською в'яззю.
3. Поміркуй і обговори з однокласниками та однокласницями, чи схожі візерунки орнаментів і фігури танців.

Самостійне дослідження, медіапошук

Проаналізуй костюми та атрибути східних танцівників і танцівниць. Зверни увагу на орнаментальне оздоблення. Виготов східний сувенір — віяло (кольоровий папір).

Фантазую, експериментую, дію

Мистецький проєкт «У світі чарівних арабесок».

Організуйте конкурс арабесок (декоративних, музичних, танцювальних). Застосуйте сучасні медіазасоби й технології (комп'ютерні програми, фото, відео).

Голос — музичний інструмент, дарований природою

Наспівай мелодію улюбленої пісні зі словами та без. Чи вдалося тобі передати емоції та почуття суто музичними інтонаціями? Як зазвичай впливає спів на твій настрій?

Почуття і переживання людина може виявляти через спів. Музика, яка виконується голосом, називається **вокальною**. Голос — це унікальний інструмент, який дарує людині природа. Він ніби «малює з натури», передаючи характерні мовні інтонації: питальні, окличні тощо. Музичну мову можна збагнути саме завдяки інтонації, яка становить основу **мелодії**, визначає її характер.

Вокальні твори зазвичай пишуть на віршовані тексти, але їх можна виконувати і без слів. Такий спів називають **вокалізом**.

Герріт ван Гонтгорст. Концерт

Підключи уяву і розкажи про вокальну музику за сюжетом картини «Концерт». Склади сторителінг за запитаннями: де і коли відбувається подія? Хто ці люди? Що про них можна сказати за виразом обличчя, позою, одягом?

Слухаю музику

Станіслав Людкевич. Сумна пісня (вокаліз у виконанні Ольги Басистюк).

Едуардо ді Капуа. O sole mio (у виконанні Лучано Паваротті).

Порівняй жіночий і чоловічий голоси. Схарактеризуй мелодії прослуханих творів. Поміркуй, чи потрібні слова, щоб передати глибину людських емоцій і переживань.

За висотою співочі голоси поділяють на високі, середні та низькі. Серед чоловічих — це **тенор, баритон і бас**. Серед жіночих — **сопрано, мецо-сопрано і контральто**. Висота, сила, краса і неповторне забарвлення голосу мають важливе значення для створення музичних образів. Тендітність і ніжність краще передає сопрано, а мужність і рішучість — бас або баритон.

Вокальну майстерність цінують за тембром, силою і діапазоном голосу, що дозволяє виконувати складні твори.

Завдяки різним інтонаціям, силі голосу вокалісти та вокалістки передають різні емоційні стани.

Ольга Басистюк

Лучано Паваротті

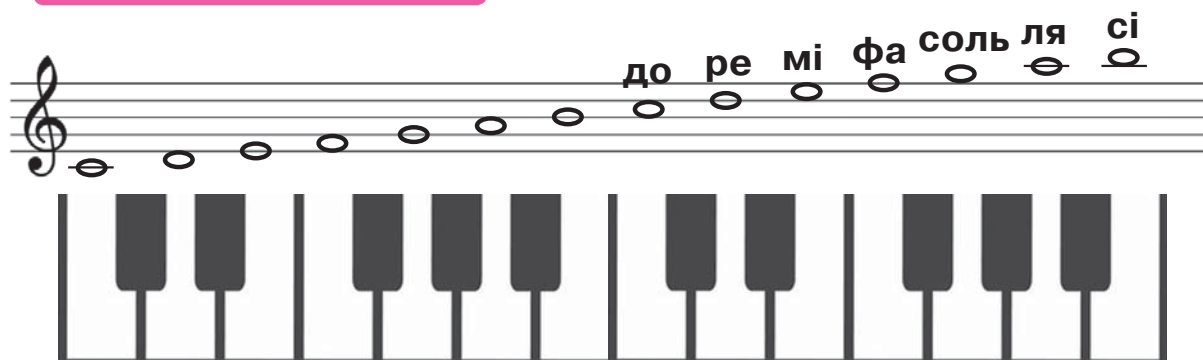
Емоції, звісно, можна також відобразити мімікою, жестами й рухами, як, наприклад, актори в театрі, кіно, танцівники та танцівниці в балеті.

До портретної галереї

Соломія Крушельницька (1872–1952) — українська співачка (сопрано) і педагог, народилася у селі Білявинці на Тернопільщині. З юних років почала співати у хорі, виступала в аматорських театрах. Закінчила Львівську консерваторію (1893) по класу співу і фортепіано з медаллю і відзнакою. Дебютувала на оперній сцені у Львові. Після стажування в Італії стала примадонною знаменитого Міланського театру «Ла Скала». Гастролювала з тріумфом країнами Європи, Південної Америки й Африки. За життя була визнана однією з найвидатніших оперних співачок світу. Її називали «незабутньою Аїдою» та «найчарівнішою Чіо-Чіо-сан», адже в цих складних партіях із оперних шедеврів Дж. Верді й Дж. Пуччіні вона створила неповторні образи, виявила акторське обдарування і неперевершену вокальну майстерність. В останні роки життя була професоркою Львівської консерваторії.

Музична грамота

Увесь музичний діапазон поділяється на октави.

Октавою (від лат. octo — вісім) називають ділянку звукоряду, до якої входять усі сім відомих тобі ступенів: до, ре, мі, фа, соль, ля, сі (але від ДО до наступного ДО рахується вісім ступенів).

Ноти першої октави ти вивчав / вивчала у початкових класах, тому добре знаєш, де вони записуються на нотоносці. А тепер ознайомся, де записуються сім нот другої октави.

Слухаю музику

«Опера № 2», «Чорнобривці» (Дімаш Кудайберген).
Ендрю Ллойд Веббер. Арія Грізабели «Memory» («Пам'ять») із мюзиклу «Кішки».

Чи здивував тебе діапазон голосу співака Дімаша, що охоплює низький, середній і високий регістри? Схарактеризуй прослухану арію з мюзиклу й опиши емоції, які вона викликала.

Грізабела. Сцена з мюзиклу «Кішки»

Дімаш (Казахстан)

Як і в образотворчому мистецтві, музичний твір має мелодійний і ритмічний рисунок. Мелодія, ніби лінія у малюнку, буває різною: хвилястою, ламаною, навіть орнаментально прикрашеною.

Співаю пісню

Співають діти

Музика і вірші Л. Горової

1. Добрий день, дзень-дзелень, понеслася луна
Із веселих гучних пісень.
Задзвеніла у серці найкраща струна —
Починається новий день.

Приспів:

Як не радіти — співають діти.
Їх голосочки — голосні дзвіночки.

Їм усміхнеться земля і квіти.

Стає добрішим світ, коли співають діти.

2. Кожен з нас у житті хоче друзів знайти,

Хтось шукає, а хтось вже знайшов.

Тож давайте сьогодні разом, я і ти,

Заспіваєм про дружбу й любов!

Приспів.

Мистецька скарбничка

Вокаліз — спів без слів.

Діапазон (у музиці) — відстань від найнижчого звуку, який може відтворити голос чи інструмент, до найвищого.

Узагальнюю, аргументую, систематизую

1. Чим відрізняються словесна і музична інтонації?

2. Поясни значення слів вокаліз, діапазон.

3. Розкажи, які ти знаєш співочі голоси. Як вони розрізняються за висотою? Який із них варто вибрати для створення образів: «воїн-переможець», «фея весни»?

Самостійне дослідження, медіапошук

Переглянь фрагменти з мюзиклу «Кішки» в інтернеті та познайомся з іншими героями цього твору.

Фантазую, експериментую, дію

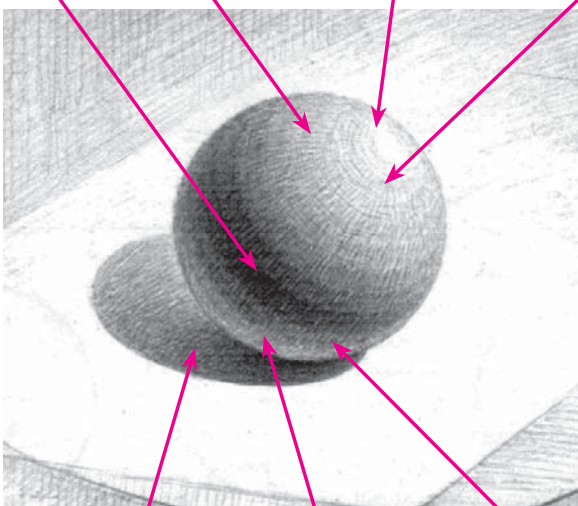
Промов будь-яку фразу з різними інтонаціями (журба, сумнів, незадоволення, заклик тощо). Доповни її рухами, жестами. Створи відповідні музичні інтонації.

Графіка — мелодії виразних ліній

Пригадай основні засоби художньої виразності графіки. Які інструменти використовують художники-графіки у своїй творчості? Чи застосовують у графіці колір?

До основних засобів виразності графіки належать **лінія, пляма, світлотінь.**

тінь напівсвітло світло полиск

тінь від предмета рефлекс напівтінь

контур

силует

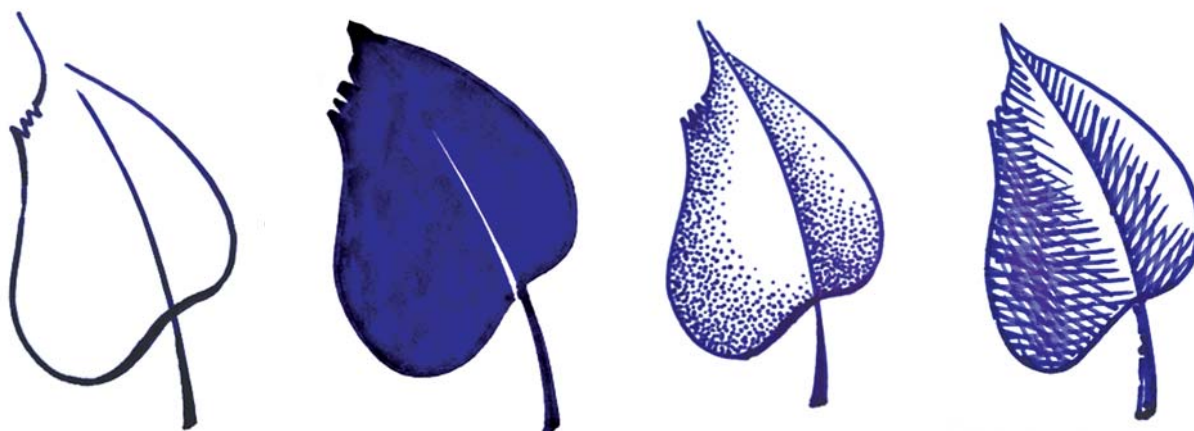
У графіці митці та мисткині втілюють свій задум у рисунку насамперед за допомогою лінії. Це може бути швидка замальовка з натури, підготовча робота до творів живопису, скульптури чи архітектури, а також самостійний завершений графічний твір.

До елементів мови графіки належить **точка** — найменша за розміром пляма. За допомогою особливої лінії — **контур**, що окреслює зовнішню форму предмета, утворюється **силует**. Силу-

етний рисунок завжди контрастний (темний на білому тлі або світлий на темному).

Штрихи — це короткі лінії, різні за напрямками. Вони бувають прямі, округлі, перехресні тощо. Головне призначення штрихів — передати **світлотінь**, що дає змогу сприймати предмет об'ємним. Для цього штрихи накладаються за формою предмета.

Простеж на прикладі кулі розміщення світла й тіні на круглих предметах.

Розглянь зображення листочка і визнач основні елементи мови графіки.

Порівняймо засоби виразності графіки й музики. Мелодія і лінія — своєрідні «солісти», які визначають зміст музичного і художнього творів. Лінія як основний засіб виразності графіки буває прямою і кривою, хвилястою і ламаною, товстою і тонкою, ледь

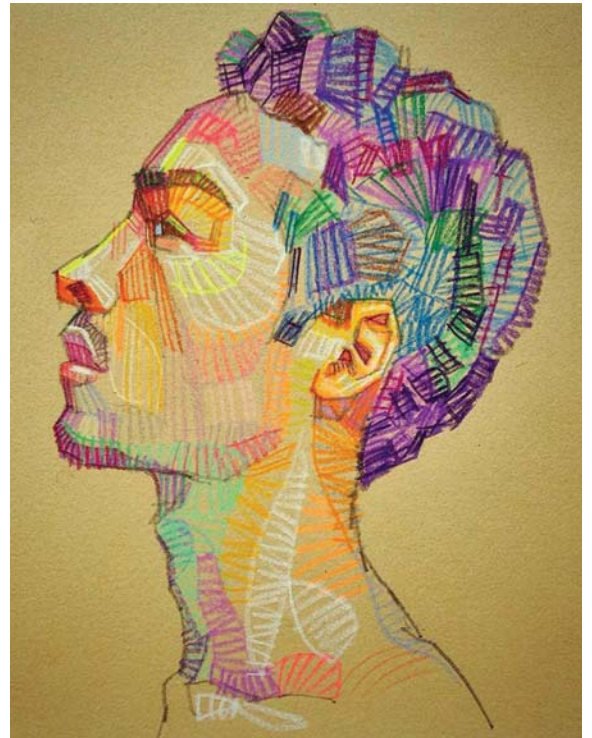
окресленою. Вона, як і слово, може «розмовляти», як і мелодія — передавати настрій зображуваного. За допомогою ліній різного характеру можна створювати художні образи: сумні та радісні, тривожні й спокійні, величні та прості. Наприклад, передати легкість хмаринки або важкість гирі.

Рисунок виконують переважно на папері різними матеріалами та інструментами: олівцем, пером, вуглем, крейдою, сангіною, фломастером, пензлем.

Розглянь графічні портрети. Порівняй засоби виразності. Якими лініями і штрихами художники зобразили волосся?

Анрі Матісс. Дівчина
з розпущеним волоссям

Луї Феррейра. Портрет

До портретної галереї

Яків Гніздовський (1915–1985) — видатний український художник-графік родом із Тернопільщини. Більшу частину творчого життя він працював у США та Канаді. Свого часу дві його роботи прикрашали кабінет президента США Джона Кеннеді у Білому домі.

Протягом життя митець захоплювався зображенням живої природи: тварин і рослин. Він створив серію портретів дерев, зокрема химерно покручених. Своїх «моделей» він знаходив у ботанічних садах і зоопарках. Улюбленим образом митця була вівця, яка підкорила світ: її зображення з'являлися на найвідоміших графічних творах Я. Гніздовського. Роботи майстра стали темою документального фільму «Вівці в дереві».

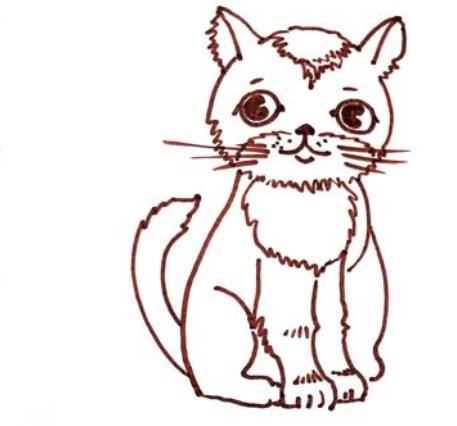
Автопортрет

Кішка

Створюю композицію

Намалюй Котика-вусатика різними графічними засобами: лінійний портрет (кулькова ручка) або кольоровий портрет (кольорові олівці).

Мистецька скарбничка

Графіка — вид образотворчого мистецтва, основними засобами виразності якого є лінія, штрих, точка і пляма.

Світлотінь — передача світла й тіні на зображенні.

Силует — площинне однотонне зображення фігур і предметів, форма яких окреслюється контуром.

Контраст

Зіставлення у музиці:
динамічне (гучно — тихо),
темпове (швидко —
повільно) тощо

Зіставлення протилежних
за характером зображень
(велике — мале, світле —
темне тощо)

Узагальнюю, аргументую, систематизую

1. Назви виразні засоби графіки.
2. Порівняй роль лінії у графіці з мелодією в музиці.
3. Поясни секрети застосування м'яких графічних матеріалів.

Самостійне дослідження, медіапошук

Поцікався в інтернеті різновидами наборів сангіни, а також виробниками й цінами (порівняй і вибери економний варіант можливої покупки).

Фантазую, експериментую, дію

Спробуй однією неперервною лінією створити образ тварини, риби, птаха.

Битва хорів

Чи подобається тобі співати в хорі? Які хорові колективи тобі доводилося слухати? Де це відбувалося? Яку музику виконували хористи та хористки? Опиши свої враження.

У давнину хорова музика виконувалася переважно в **унісон** (одноголосно). Упродовж тривалого часу хорове мистецтво удосконалювалося, і сьогодні ми чуємо як одноголосні, так і багатоголосні хорові твори. Хор може співати **а капела** (без інструментального супроводу) та з акомпанементом. Керівник і диригент хору називається **хормейстер** (хоровий майстер), у церковному хорі — **регент**.

В українській духовній музиці поширеним є молитовний твір «Херувимська» (від слова **херувим** — янгол). Скульптурні, зокрема рельєфні, та живописні зображення янголів прикрашають храми.

Наталя Курій-Максимів.
Ангельський хор

Слухаю музику

Дмитро Бортнянський. Херувимська.

Які почуття передає композитор у духовній музиці (урочисті, ліричні)? Доповни власними почуттями.

До портретної галереї

Дмитро Бортнянський (1751–1825) — український композитор, співак і диригент, автор опер, камерно-інструментальних творів, хорових концертів.

Народився у Глухові. Початкову музичну освіту здобув у Глухівській школі. Стажувався в Італії. У 1796 р. Д. Бортнянський посів посаду директора придворної хорової капели в Петербурзі. На цій посаді композитор служив до кінця життя.

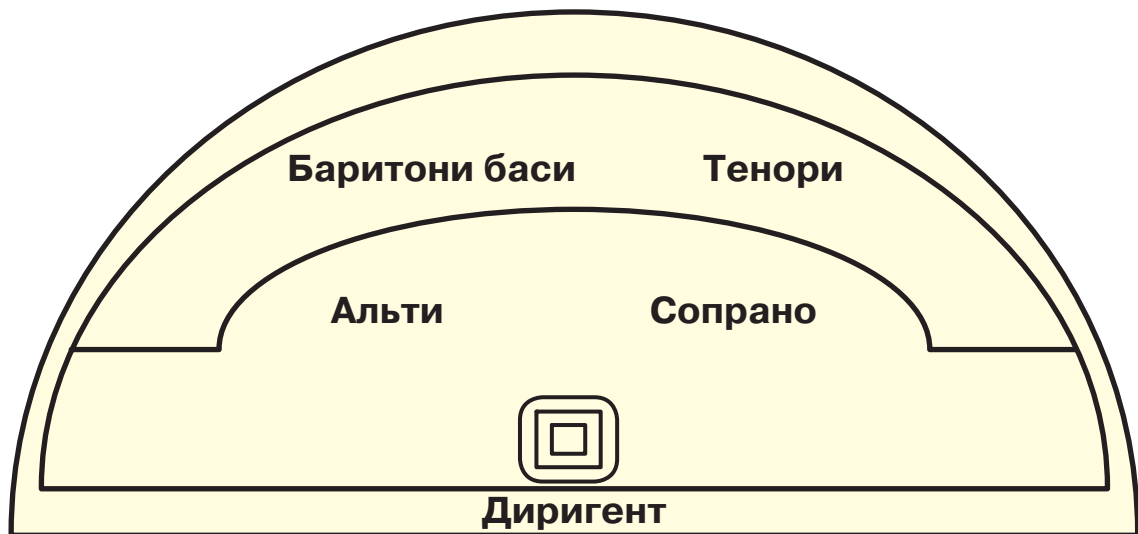
Завдяки високому професіоналізму творчість Бортнянського посіла вагоме місце у розвитку української і світової музики.

Існують різні типи хорів за складом виконавців: чоловічий, жіночий, змішаний, дитячий, хор хлопчиків.

За висотою голосів (за регістрами) мішаний хор традиційно поділяється на чотири групи — **партії**:

жіночі — сопрано (високі голоси) та альти (низькі голоси);

чоловічі — тенори (високі голоси) й баси / баритони (низькі голоси).

Розташування хорових партій на сцені

За манерою співу вирізняють **академічні**, **народні** та **естрадні** хори. У вокально-хоровій музиці застосовують різні способи співу.

У наш час хорова культура збагатилася новими формами. У багатьох країнах світу проводять телевізійний конкурс аматорських хорових колективів, започаткований у США. В Україні американський досвід упровадив телеканал 1+1, який організував масштабний вокальний проєкт під назвою «Битва хорів». У ньому брали участь колективи з різних міст. У фіналі конкурсу 2014 року перемогу здобув хор зі Львова під керівництвом співачки Руслани.

Слухаю музику

Пісня «Край, мій рідний край» (музика і вірші М. Мозгового) (кавер).

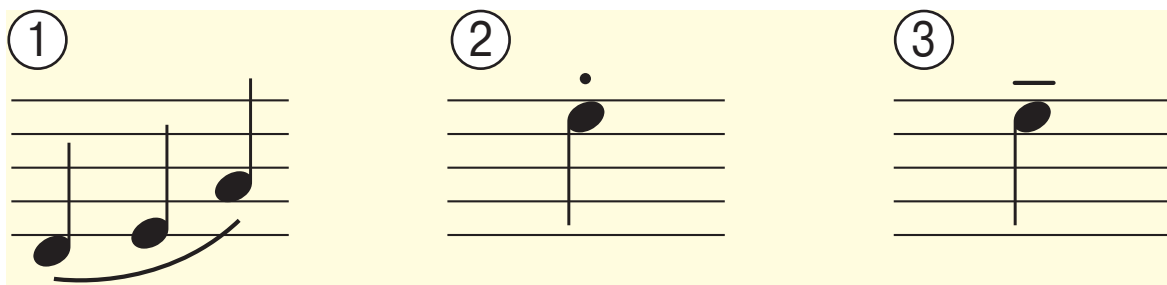
Пісня «Квітка-душа» (музика К. Меладзе, вірші Д. Гольде) (кавер) (у виконанні Н. Матвієнко).

«Богемська рапсодія» (кавер гурту Queen).

Робота у групах. Створіть кавер на одну із прослуханих пісень.

Музична грамота

Способи виконання музики композитори вказують у нотах за допомогою **штрихів**: легато, стакато, нон легато.

1 — легато (зв'язно); 2 — стакато (уривчасто); 3 — нон легато (незв'язно)

Естрадні хори включають до репертуару кавер-версії світових хітів, елементи хореографії, значну увагу приділяють режисурі, костюмам. Шоу-хор Alice White із Києва став учасником грандіозного телемарафону української пісні «Пісня об'єднує нас», який увійшов до довідника «Світові рекорди Гіннеса» (2012).

Отже, хорове мистецтво здатне об'єднувати людей любов'ю до співу, пісні, музики загалом.

Мистецька скарбничка

А капела — хоровий спів без інструментального супроводу.

Регістр — ділянка звукового діапазону голосу або інструмента. Регістри поділяють на високий, середній та низький.

Хор — великий колектив співаків (понад 10 осіб), які разом виконують вокальні твори із супроводом або без нього.

Узагальнюю, аргументую, систематизую

1. Які є типи хорів? Чим вони відрізняються?
2. Поясни, як ти розумієш слова унісон, а капела, хормейстер, регент.
3. Якими знаками позначають штрихи в нотах?

Самостійне дослідження, медіапошук

Пригадай, що таке мажор і мінор. З'ясуй, які із твоїх улюблених пісень написано в мажорі, а які — у мінорі.

Фантазую, експериментую, дію

Пофантазуй і створи у вільний час разом із друзями та подругами кавер на одну із пісень. Експериментуйте з ритмом, темпом динамікою. Виконайте із супроводом бодиперкашн.

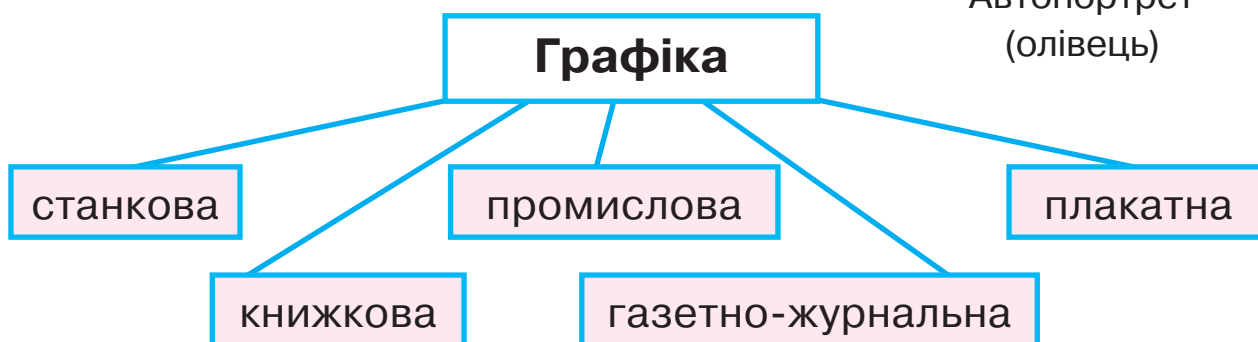
Види графіки

Які книжкові ілюстрації привертали твою увагу під час читання? Як вони допомогли зрозуміти зміст твору? Яку роль відіграють ілюстрації у підручниках. Уяви, що всі ці ілюстрації раптом зникнуть. Чи цікаво буде вчитися?

За способом виконання існують такі види графіки: оригінальна — рисунок, виконаний художником власноруч в одному примірнику, і друквана — велика кількість зображень, виготовлена друкарським способом, наприклад гравюра.

Тарас Шевченко.
Автопортрет
(олівець)

Станкова графіка (рисунок) — це самостійне зображення на аркуші, що не має прикладного призначення. Книжкова графіка включає ілюстрації, обкладинку тощо. До газетно-журнальної належить карикатура, шарж. До промислової — етикетки, поштова

продукція, грошові знаки. Плакати бувають рекламними, сатиричними тощо.

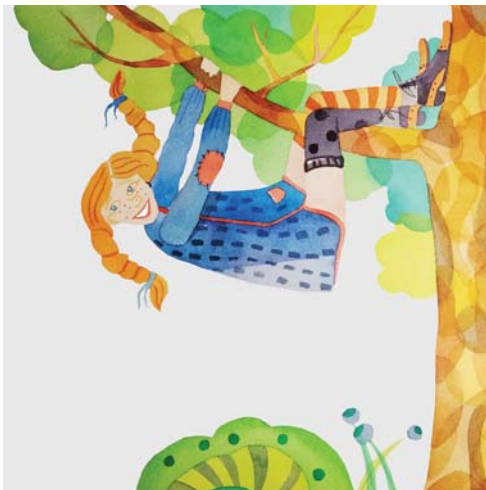

1 — шарж; 2 — плакат;
3 — українська марка «Мрія»

Склади таблицю або лепбук «Види графіки». Добери власні приклади.

У сучасній книжковій графіці використовується колір. Яскраві кольорові обкладинки та ілюстрації збагачують сприймання твору літератури зоровими образами й асоціаціями.

Порівняй образи Пеппі з відомого літературного твору шведської письменниці Астрід Ліндгрен «Пеппі Довганчоха».

Створюю композицію

Робота у групах. Виконайте серію графічних ілюстрацій до твору Астрід Ліндгрен «Пеппі Довгапанчоха» (кольорові олівці).

Мистецька скарбничка

Гравюра — твір, виконаний шляхом друкування з дошки, на якій попередньо вирізано або прошкрябано зображення.

Ілюстрація — зображення, яке наочно пояснює або доповнює текст.

Силует — однотонне площинне зображення фігур і предметів, форма яких окреслена контуром.

Штрих

Спосіб видобування звуків
голосом чи на інструменті

Риска, що виконується
одним рухом руки

Узагальнюю, аргументую, систематизую

1. Назви види друкованої графіки.
2. Розкажи про роль ілюстрацій у літературних творах, наведи приклади з власного досвіду читання книжок.
3. Порівняй контраст у музиці та графіці.

Самостійне дослідження, медіапошук

Поцікався витинанками різних народів світу, зокрема силуетними. Знайди приклади в інтернеті.

Фантазую, експериментую, дію

Експериментуй зі світлотінню, зображуючи предмети круглої форми: апельсин, м'яч, новорічну кульку тощо. Намагайся штрихами передати їх об'єм.

Тембри інструментів

Які музичні інструменти ти вже знаєш? Які з них тобі найбільше подобаються? На якому тобі хочеться навчитися грати? Як цього можна досягти, що треба зробити?

Люди за тисячі років створили безліч інструментів, різних за розміром, формою, матеріалом, способом видобування звуків різної висоти й гучності. Усі ці якості впливають на забарвлення звуку, створюючи неповторний «голос» кожного інструмента — тембр.

Легенда про загадкове місто, яке колись поглинуло море, надихнула французького композитора Клода Дебюссі на створення прелюдії «Затонулий собор». За переказами, ясним ранком, коли вода прозора, собор ніби піднімається з безодні, й ми бачимо у воді вершини шпилів. У бурхливі дні, здається, чуємо дивні звуки: дзвін, хоровий спів, гру органа... Для відображення картини підводного світу композитор використовує звучання різних регістрів фортепіано. Темброва палітра збагачується в оркестровій версії твору, інколи музика супроводжується відеокартинами.

Слухаю музику

Клод Дебюссі. Затонулий собор (в оркестровці з візуальним супроводом).

Які картини постали в уяві після прослуховування твору?

Скільки відомо музичних інструментів? Перелічити всі їх різновиди неможливо. Інструменти розрізняються за способами видобування звуків. Саме від цього залежить неповторність і краса їх тембру.

У **струнних** інструментах — скрипках, бандурах, арфах, гітарах — звук виникає від коливання струн. Тембр струнних не різкий і не надто голосний.

У **духових** — сопілках, флейтах, валторнах, трубах — звуки утворюються завдяки руху повітря у трубі. Тембри духових найчастіше яскраві, насичені.

В **ударних** інструментах звук з'являється під час ударів рукою, колотушкою, паличками. Звучання в них загалом гучне: то різке, як у барабанів, то дзвінке, як голоси металевих тарілок.

Гітара

Валторна

Тарілки

Гра-імпровізація «Інструментальні ескізи» (робота в групах). Використовуючи ударні інструменти (бубни, барабани, дзвіночки тощо), створіть тематичні композиції «Гроза», «Діалог», «Похід» тощо.

Віртуальна екскурсія

У популярного нині клавішного інструмента фортепіано колись було багато родичів. До цього сімейства входили клавесин, клавикорд, спінет, верджінал. Усіх представників цієї родини називали словом «клавір». Сьогодні ці інструменти можна побачити в музеях.

Слухаю музику

Мирослав Скорик. Мелодія (у виконанні автора на фортепіано, в інтерпретації для флейти, гітари, електрогітари, баяна тощо).

До портретної галереї

Мирослав Скорик (1938–2020) — видатний український композитор, автор численних творів для різних інструментів, хорів, оркестрів, музики для театру і кіно («Тіні забутих предків» та ін.). Творчості митця притаманне модерне трактування українського фольклору, насамперед карпатського. Мелодія для фільму «Високий перевал» стала найпопулярнішою композицією. Вона написана для скрипки з оркестром, але виконувалася в інтерпретаціях для різних інструментів, зокрема самим автором та під його диригуванням.

Співаю пісню

Мистецтво

Музика і вірші Д. Суботенка

Мистецтво!

Для успішних людей, для новітніх ідей.

Мистецтво!

Для безмежних думок, у майбутнє це крок!

Мистецтво! Мистецтво!

Мистецтво! Мистецтво!

Вже мистецтво знов вивчати поспішає дітвора.

Кожен з нас це відчуває... Новий час! Прийшла пора!

Щоб успішними нам стати, поглинаємо знання.

Нові семпли розробляєм, музика луна зрання.

Мистецтво!

Для успішних людей, для новітніх ідей.

Мистецтво!

Для безмежних думок, у майбутнє це крок!

Мистецтво!

Для успішних людей, для новітніх ідей.

Мистецтво!

Для безмежних думок, у майбутнє це крок.

Які музичні інструменти можна використати як супровід до пісні?

Мистецька скарбничка

Тембр — забарвлення звуку голосу або інструмента.

Філармонія — концертна організація, що пропагує музичне мистецтво; також будинки, в яких відбуваються концерти. В Україні це державні установи, що діють в усіх обласних центрах, мають оркестри, хори, ансамблі.

Узагальнюю, аргументую, систематизую

1. Які є групи інструментів за способом видобування звуків?

2. Назві, які ти знаєш клавішні інструменти, зокрема з родини фортепіано.

3. До яких груп належать музичні інструменти, зображені на картинах?

Самостійне дослідження, медіапошук

Прочитай чеську казку «Гонза і скрипка». Обговори з друзями ідею твору щодо емоційного впливу музики на людей.

Фантазую, експериментую, дію

Створи серію ілюстрацій до куплетів пісні «Мистецтво».

1 — Огюст Ренуар. Дівчата біля піаніно;
2 — Юдіт Лейстер. Хлопчик, що грає на флейті

Живопис: кольорова гармонія

Які твої улюблені кольори? Що ти знаєш про вплив кольору на людину? Пригадай, як настає ранок: яскраве жовтогаряче сонце поступово розфарбовує сутінки ночі.

Кольорами можна передати різноманітні стани природи, настрої людини. Як і музика, вони здатні хвилювати або заспокоювати, навіювати радість чи смуток. Отже, кольори подібно до музичних тембрів збагачують емоційне сприймання світу.

Ти вже знаєш, що колір є основним засобом художньої виразності живопису. Білий, чорний і сірі належать до **ахроматичної гама**, а кольори, які мають **колірний тон** (червоний, жовто-зелений, синьо-фіолетовий), називають **хроматичними**.

Ахроматична гама

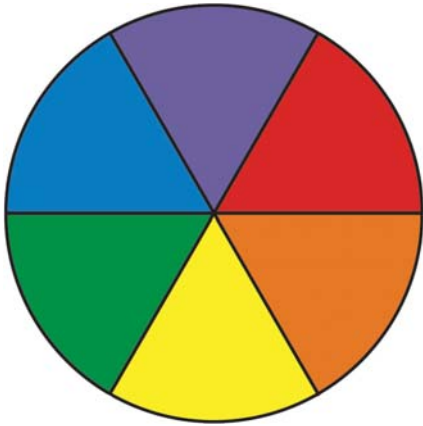

Хроматична кольорова гама

Усе навколо можна передати за допомогою **трьох основних** кольорів — **жовтого, синього і червоного**.

При змішуванні основних утворюються **похідні кольори** — **оранжевий, фіолетовий, зелений**.

Розглянь розташування основних і похідних кольорів у колірному колі. Знайди їх у композиціях Віктора Вазареллі «Тигри» і «Зебри».

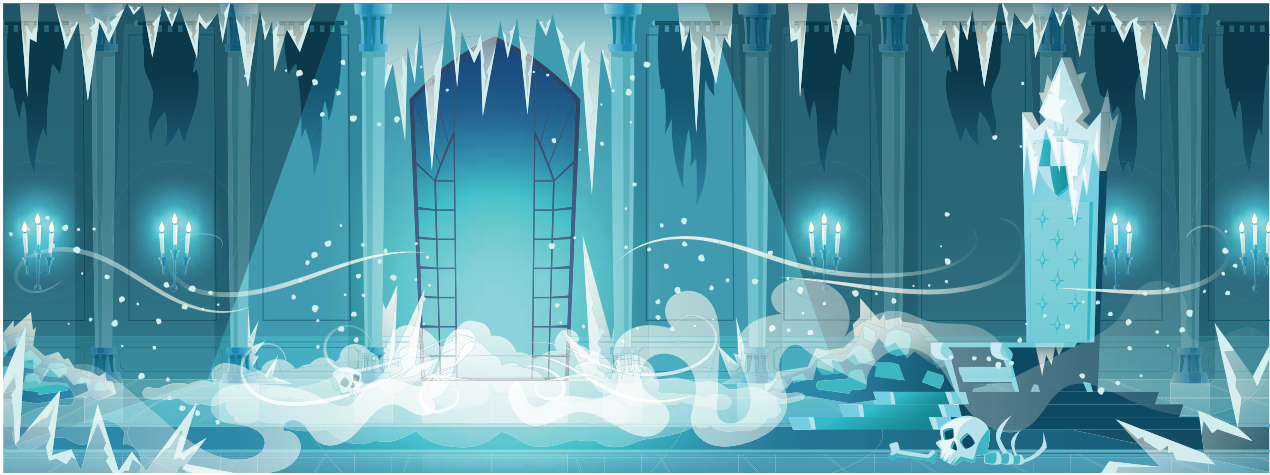

Розрізняють станковий, монументальний і декораційний живопис.

Станкові картини виконують на мольберті (на станку), закріплюють у рамах. Вони є самостійними творами. Ними ми милуємося зазвичай у музеях і галереях.

Твори **монументального** живопису виконуються на стінах і стелях будівель — театрів, музеїв, храмів, вони сприймаються як частина архітектурного ансамблю.

Декораційний живопис виник тоді, коли виникла опера і на сцені з'явилися перші декорації.

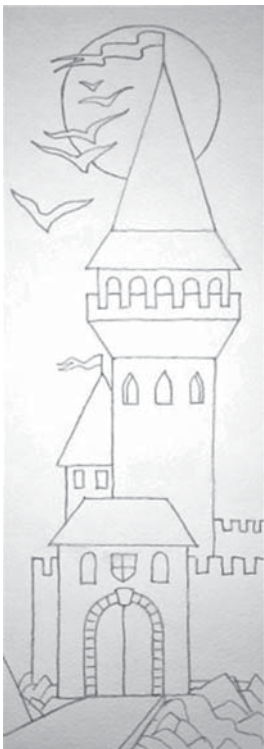

Декорація до вистави «Снігова королева»

Створюю композицію

Створи живописну композицію «Старий замок» (акварель) в одному чи у двох варіантах (розділи аркуш навпіл).

Варіант 1. У сутінках надвечір'я (ахроматична гама).

Варіант 2. У сонячний день (хроматична гама).

Мистецька скарбничка

Живопис — вид образотворчого мистецтва, основним виражальним засобом якого є колір.

Га́ма

Послідовний звукоряд
(висхідний або низхідний)

Поєднання кольорів
у художньому творі

Тон

Музичний звук
певної висоти

Основна характеристика кольору
(червоний, фіолетовий тощо)

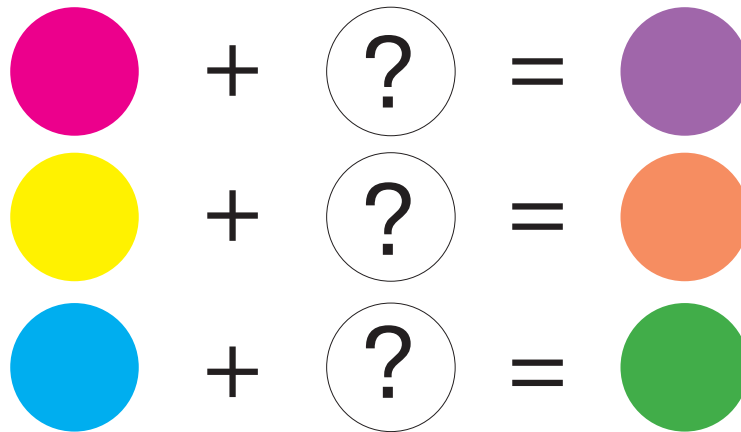
Узагальнюю, аргументую, систематизую

1. Визнач хроматичні й ахроматичні кольори у своїх книжках.

2. Назви основні й похідні кольори.

3. Як можна отримати похідні кольори?

Поясни запропоновані приклади:

Самостійне дослідження, медіапошук

Досліді, як певні тембри в музиці й різні кольори в живописі впливають на твоє емоційне відчуття, настрої. Підсумуй, які емоції вони викликають.

Фантазую, експериментую, дію

Добери кольори для підвищення власної фізичної активності та для емоційного розвантаження.

Путівник по симфонічному оркестру

Пригадай, яку музику для симфонічного оркестру ти слухав / слухала в початкових класах. Які музичні інструменти застосовуються у такому оркестрі? Наведи приклади симфонічних творів.

Як взаємодія кольорів посилює загальне враження від живописної картини, так і поєднання інструментальних тембрів збагачує палітру музичного звучання.

Назва **оркестр** походить від давньогрецького слова **орхе́стра**, що означало місце у театрі, де виступав хор, який супроводжував виставу. Сьогодні так називається колектив музикантів, які грають на різних інструментах одночасно. Неперевершеним за багатством тембрових відтінків є **симфонічний оркестр**.

Керує оркестром **диригент**. Жестами рук, диригентською паличкою він вказує оркестрантам, як виконувати музику (темп, гучність, характер). Перед очима диригента на **пюпітрі** лежить **партитура**.

Слухаю музику

Бенджамін Бріттен. Путівник по оркестру для молоді.

Поміркуй, якими засобами можна виразити контраст у музиці.

До портретної галереї

Бенджамін Бріттен (1913–1976) — британський композитор, диригент і піаніст, засновник англійської композиторської школи ХХ ст. Почав писати музику з восьми років, а у дванадцять створив першу симфонію для струнного оркестру. Навчався у лондонському Королівському музичному коледжі (консерваторії). Спадщина митця охоплює оперні, вокальні, хорові й оркестрові твори, Військовий реквієм.

«Путівник для оркестру» (Варіації на тему Г. Персела) написано композитором для документального освітнього фільму, присвяченого знайомству юних слухачів з інструментами оркестру. Завдяки яскравій музиці та оригінальності композиції твір набув популярності й залучив до музичного мистецтва безліч нових шанувальників.

Склад груп (родин) оркестру

У родині **струнних** найвищі голоси у скрипок. Альти за розміром дещо більші, і тому звучання їх нижче. Віолончелям притаманний багатий і теплий тембр. А контрабаси — ніби дідусі у цій родині — з низькими, буркотливими звуками.

У родині **дерев'яних духових** інструментів найвище звучать світлі та легкі флейти і пронизлива флейта-пікколо. Гобої мають м'які та дещо жалібні голоси, але вони можуть звучати й сильно. Кларнети — рухливі інструменти, у них м'який і соковитий голос. Фаготи — найбільші у групі. І звучать вони найнижче.

Родина **мідних духових** складається з валторн, які зроблені з трубок, закручених у коло, дзвінких труб, тромбонів з гучним, але важкуватим звучанням і туб, які звучать дуже низько.

До **ударних** інструментів оркестру належать литаври, великий і малий барабани, тарілки, ксилофон.

Гармонійне поєднання тембрів музичних інструментів утворює різний оркестровий колорит. Колорит надає музиці емоційного забарвлення. Звучання струнних інструментів, особливо смичкових (скрипка, віолончель), зазвичай порівнюють із теплотою людського голосу,

з теплою гамою кольорів. Тембр флейти навпаки — подібний до холодного колориту.

Утім колорит у живописі та забарвлення музичних тембрів кожна людина сприймає по-різному.

Розміщення інструментів у симфонічному оркестрі

Виразність музичної форми варіацій привертає увагу художників.

Пабло Пікассо. Варіації на тему «Голуб миру» (фрагмент)

Мистецька скарбничка

Партитура — нотний запис твору для хору, оркестру.

Пюпітр — підставка для нот.

Туті — звучання всього оркестру.

Варіації

Музична форма, яка складається з кількох частин, що представляють собою змінену першу частину (тему)

Сольний класичний танець, зазвичай технічно складний

Узагальнюю, аргументую, систематизую

1. На які групи поділяються інструменти симфонічного оркестру?
2. Поясни, яку роль відіграє в оркестрі диригент.
3. Як досягається контраст звучання в оркестрі?

Самостійне дослідження, медіапошук

Поцікався, що таке «інтерактивний живопис». Художниця Альона Науменко створює «Магнітні варіації» з розфарбованих металевих пластин, які можна пересувати. Використай цю ідею для власних «Кольорових варіацій» (з картону). Створи «рухливі» композиції для релаксації.

Фантазую, експериментую, дію

Створи кросворд із назв інструментів симфонічного оркестру.

Колорит у живописі

Красива осінь вишиває клени
Червоним, жовтим, срібним, золотим.
А листя просить: — Виший нас зеленим!
Ми ще побудем, ще не облетим.

Так поетично написала Ліна Костенко про кольори осені. Ця пора року приваблює нас жовтогарячим вбранням природи, а зима — снігом і льодяною блакиттю неба. Гармонійне поєднання кольорів утворює певну гаму кольорів — **колорит**. Кольори можуть також викликати відчуття, пов'язані з теплом або холодом.

Кольори, що нагадують колір вогню, сонця, називаються **теплыми**. Це жовтий, оранжевий, червоний і всі відтінки, що від них походять.

Йосип Бокшай.
Осінній парк

Микола Глущенко.
Зимовий вечір

Порівняй картини і визнач, який колорит у них переважає.

Холодні кольори нагадують колір води, льоду, неба. Вони утворюються від поєднання із синім кольором. Це зелений, синій, фіолетовий кольори та всі їх відтінки.

Будь-який колір при змішуванні з іншими може ставати теплішим або холоднішим.

Це явище можна спостерігати на прикладі лимона. Так, жовтий може набувати холодного відтінку, якщо додати до нього більше синьої фарби, або теплого відтінку — якщо додати червоної.

Наслідуючи природу, художники створюють на картині певний колорит — наближений (нюансний) або контрастний. Для цього вони застосовують відтінки кольору.

Образотворча грамота

Наближений колорит можна утворити такими способами: *розбілом* — додаванням у колір білої фарби чи розбавлянням водою, що надає кольору світлоти (прозорості); *затемненням* — додаванням чорної фарби, що надає кольору насиченості (тьмяності); *створенням відтінків кольору* — додаванням до основного інших кольорів.

Контрастний колорит утворюється за допомогою поєднання у творі контрастних кольорів, які посилюють яскравість і насиченість один одного.

У колірному колі контрастні кольори розміщено один навпроти одного.

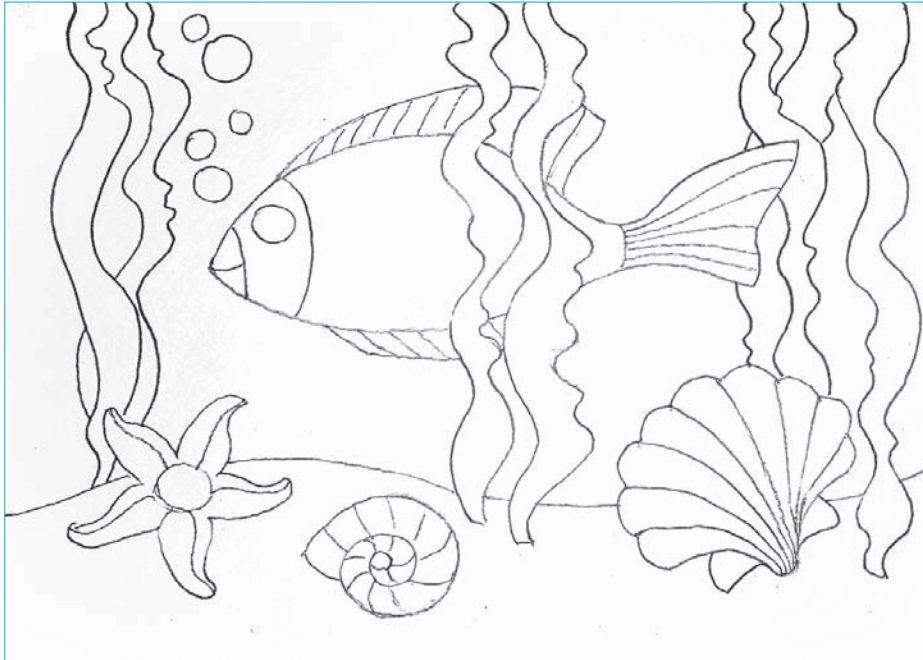
Зверни увагу, як художник М. Глуценко застосовує прийоми нюансного і контрастного поєднання кольорів на одній пейзажній картині.

Порівняй наближений колорит у живописі з тембрами музичних інструментів однієї групи (скрипка і віолончель), а контрастний колорит — із тембрами різних груп (арфа і труба).

Створюю композицію

Варіант 1. Намалюй рибку — Морську Царівну (акварель). Застосуй у колірній гамі нюанс або контраст.

Варіант 2. Склади на столі композицію із двох-трьох фруктів або овочів. Намалюй «смачний» натюрморт із натури (акварель). Продумай колорит.

Мистецька скарбничка

Колорит — гармонійне поєднання кольорів у художньому творі відповідно до задуму художника.

Ню́анс

Динамічний відтінок у музиці

Незначний відтінок кольору

Узагальнюю, аргументую, систематизую

1. Чим відрізняються контрастний і нюансний колорит? Поясни, як створити наближений колорит.

2. Віднайди теплі та холодні кольори на фракталі.

3. Як ти вважаєш, який колорит доречний у рекламі? Аргументуй свою думку.

Самостійне дослідження, медіапошук

Поміркуй, чи можна зіставити звучання мажору і мінору в музиці з теплим та холодним колоритом у живописі.

Фантазую, експериментую, дію

Експериментуючи з колоритом, передай у безпредметних композиціях свої настрої: радість, сум, спокій. Як впливає колорит на твій емоційний стан?

Срібні тембри духового оркестру

Пригадай, що таке марш. Де тобі доводилося чути марші?
Хто їх виконував?

Ефектно і не менш вражаюче, ніж симфонічні твори, звучить музика для духового оркестру. Її переважно виконують на вулицях, майданах, стадіонах під час свят і спортивних змагань.

Духовий оркестр

Слухаю музику

Український військовий марш «Козацька слава».
Старовинний марш (дитячий духовий оркестр).
Жіночий духовий оркестр із м. Кіото.

Мелодії яких українських пісень ти упізнав / упізнала в козацькому марші? Схарактеризуй прослухану музику, зокрема темброву палітру, особливості оркестрової фактури. Спробуй визначити, які музичні інструменти звучали. Добери цікаву ілюстрацію для оформлення диска «Українські марші».

Духовий оркестр складається з духових і ударних інструментів.

Основу духового оркестру складають мідні духові інструменти — труби, тромбони, валторни, туби. Також використовуються дерев'яні духові інструменти: флейти, кларнети, саксофони, а у великих складах — гобої і фаготи.

Велика група ударних музичних інструментів створює ритмічну основу звучання духового оркестру. Крім литаврів, великих і малих барабанів, тарілок, трикутників, бубнів, використовуються латиноамериканські ударні інструменти (маракаси, кастаньєти тощо).

Камерний (садовий) духовий оркестр має 25–30 виконавців, **малий** духовий оркестр — 40–50, а **великий** — 70–100 музикантів.

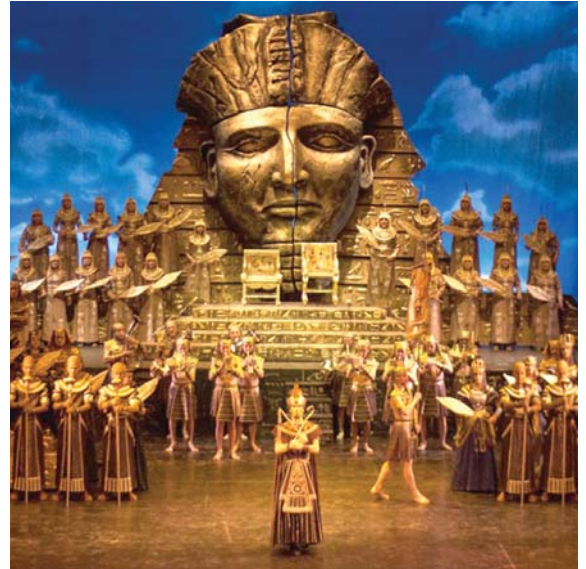
Репертуар духового оркестру складався з різних маршів, танців та музики, створеної для урочистих подій.

Рідкісним випадком застосування духового оркестру в опері є «Аїда» Джузеппе Верді. Тріумфальний марш виконують симфонічний і духовий оркестри.

Слухаю музику

Джузеппе Верді. Тріумфальний марш (із опери «Аїда»). «Мехтер». Військово-історичний духовий оркестр з Туреччини.

У містах нашої країни проводять міжнародні фестивалі духової музики, відбуваються марші-паради та яскраві шоу духових оркестрів, професійних та аматорських. Оркестри урочистою ходою крокують вулицями та площами, створюючи піднесену й радісну атмосферу.

Сцена з опери «Аїда»

Віртуальна екскурсія

Завітай на сайт Національного академічного духового оркестру України та прослухай його репертуар. Ознайомся з виступами інших духових оркестрів.

Гра «Духовий оркестр». Під маршову музику диригуй уявним оркестром. Показуй, як треба виконувати музику (темп, динаміка), коли вступати солістам, партіям.

Мистецька скарбничка

Духовий оркестр — колектив музикантів, які виконують музичні твори на духових та ударних інструментах.

Марш — жанр музики, якому притаманний чіткий ритм, розмірений темп, переважно чотиридольний розмір.

Фактура (від лат. *factura* — обробка)

Сукупність засобів музичного викладу, що становлять технічний бік твору; наприклад, хорова чи оркестрова фактура

Засіб художньої виразності, характер поверхні художнього твору, техніка її обробки, яка залежить від зорового та дотикового відчуття

Узагальнюю, аргументую, систематизую

1. Які інструменти входять до складу духового оркестру?
2. Проведи разом із однокласниками та однокласницями дискусію на тему «У чому секрет популярності маршів?».
3. Розпочни створювати лепбук «Духові інструменти».

Самостійне дослідження, медіапошук

Проаналізуй вірш Оксани Пахльовської «Козацькі оркестри». Які музичні інструменти в ньому згадуються? Яка роль відводилась військовій музиці в козацьких походах?

Фантазую, експериментую, дію

Організуйте шкільний конкурс на кращого барабанщика чи барабанщицю. Придумайте призи переможцям. Поцікавтеся, чому барабанщиці зазвичай виступають в «гусарських» костюмах.

Скульптура — мистецтво пластичних форм

Чи траплялися тобі твори, що зображують людей або тварин в алеї парку або мужніх героїв у центрі майдану? Усе це — уже знайоме тобі мистецтво скульптури.

На відміну від графіки та живопису, які тільки передають враження об'єму, твори скульптури мають реальний об'єм у просторі, отже, належать до **просторових** видів мистецтва.

Якою художньою мовою промовляє до нас скульптура? Її основним виражальним засобом є **об'ємна форма**, втілена у матеріалі. Також до художніх засобів скульптури належать пропорції та силует, які притаманні й іншим видам образотворчого мистецтва.

Скульптори створюють фактуру переважно за допомогою стеки й різця. Від техніки обробки залежить, чи буде твір гладеньким, чи навпаки — шорстким, рельєфним. Колір використовується обмежено. Загалом скульптурні образи лаконічні й умовні, позбавлені розгорнутої сюжетності.

Схарактеризуй фактуру поверхні скульптурних творів. Як на статуетці птаха контрастують різні види фактури: шорстка і гладенька?

Олег Пінчук. Птах

Іван Кавалерідзе. Пам'ятник
Ярославу Мудрому

За формою скульптура буває **кругла і рельєф**.

Усі зразки **круглої** скульптури — від маленької статуетки до великої статуї — розміщуються у просторі. Такі твори можна оглянути з усіх боків, а за потреби й обійти, щоб роздивитися деталі. Найчастіше скульптори зображують людей або тварин.

Рельєф — це об'ємне зображення фігур і предметів на площині, яке виступає над основою.

До м'яких матеріалів, із якими працюють скульптори, належать глина, віск тощо; до твердих — дерево, камінь (найчастіше мармур), кераміка, скло, метал (здебільшого бронза). Залежно від матеріалу існують і різні способи виготовлення скульптури: **ліплення** (глина), **різьблення** (дерево), **висікання** (камінь), **чеканка** (метал).

За змістом і призначенням розрізняють скульптуру станкову, монументальну, декоративну і малих форм (дрібну пластику).

Станкова скульптура має самостійне художнє значення, експонується в залах музеїв і галерей, доповнює інтер'єри громадських і житлових споруд. Розміри станкової скульптури наближені до натуральних.

Монументальна скульптура — це насамперед величні пам'ятники видатним особам, тріумфальні арки на честь військових перемог, пам'ятні колони, обеліски та стели, присвячені історичним подіям.

Призначення **декоративної** скульптури — прикрашати архітектурні споруди, парки та сквери (фонтани, вуличні ліхтарі).

Бюст Антіноя-Діоніса

Тріумфальна арка в Парижі

Статуетка

До дрібної пластики належать настільні статуетки, медалі, іграшки, прикраси з коштовного каменю чи дорогоцінних металів.

Віртуальна екскурсія

Іоанн Георгій Пінзель — «український Мікеланджело», людина загадкової долі. Його скульптури прикрашали церкви Західної України, зокрема в м. Бучачі, де він жив. Вони дивують своєю динамічною пластикою, експресивними образами.

Завітай на сайт Музею сакральної скульптури, щоб дізнатися більше про твори І. Г. Пінзеля.

Існує багато різних пам'яток: відомим людям, літературним героям, різним професіям, тваринам, навіть є гаманцю і гудзику.

Сучасну скульптуру виготовляють з піску, льоду, рослин тощо.

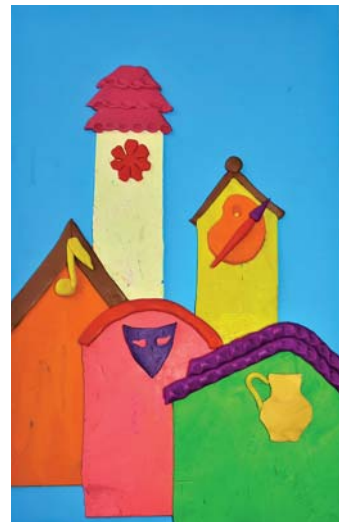
Скульптура з піску

Створюю композицію

Варіант 1. Виліпи шахові фігурки «Король і Королева на новорічному карнавалі» (пластилін).

Варіант 2. Створи власний рельєф «Містечко майстрів» (пластилін).

Мистецька скарбничка

Рельєф (від фр. relief, італ. relevo — піднімаю) — скульптурне зображення на площині.

Скульптура (від лат. sculpro — вирізаю, відсікаю) — вид образотворчого мистецтва, твори якого мають тривимірну об'ємну форму.

Узагальнюю, аргументую, систематизую

1. Розкажи про скульптуру, яка найбільше вразила тебе своєю красою і довершеністю.

2. Чим відрізняються станкова, монументальна і декоративна скульптура?

3. Порівняй і поясни значення слова фактура в образотворчому та музичному мистецтві.

Самостійне дослідження, медіапошук

Поцікався, які оригінальні пам'ятники існують у світі. З яких матеріалів їх виготовлено?

Фантазую, експериментую, дію

Фантазуй та експериментуй, створюючи скульптурні композиції з природних (шишки, горіхи, жолуді, гілки тощо) та побутових (коробки, фольга, гудзики тощо) матеріалів.

Естрадний оркестр

Які думки та уявлення виникають у тебе, коли чуєш слово «естрада»? Яку музику зазвичай називають естрадною?

Естрадний оркестр набув у наш час широкої популярності. Залежно від складу інструментів розрізняють естрадно-симфонічний, естрадно-духовий та естрадно-джазовий оркестри. Виступи оркестрів, у репертуарі яких переважає популярна музика або сучасні обробки класики, транслюють по радіо і телебаченню.

Естрадний оркестр не має постійної кількості учасників / учасниць. Найменші оркестри складаються зазвичай із 15–17 осіб, тому естрадні й джазові колективи, які більше нагадують великі ансамблі, називають бігбендами.

Джазовий оркестр

Слухаю музику

Композиції «Весела сім'я», «Діти рушають на екскурсію» (естрадний оркестр Чеського радіо і телебачення).

Луїс Бонфа. Ранок карнавалу.

Квінсі Джонс «Боса нова» (дитячий оркестр «Юність»).

Чим відрізняється музика естрадного оркестру від симфонічного чи духового? Які незвичні тембри інструментів ти почув / почула?

До естрадно-симфонічного оркестру входять саксофони, електрогітара, бас-гітара, а також синтезатор і ударна установка.

Саксофон — музичний інструмент, який за своєю конструкцією та звуковидобуванням належить до сімейства дерев'яних духових, хоча виготовляється з металу. Він має сильний і соковитий звук, близький до тембру людського голосу.

Сконструював саксофон бельгійський винахідник Альфред Сакс (звідси й походить назва інструмента). Винахід отримав визнання, і майстра навіть запросили викладати гру на саксофоні у Паризькій консерваторії. Проте нечесні конкуренти звинуватили його у **плагіаті**, і постійні судові витрати розорили А. Сакса.

Саксофоніст

Чи відомі тобі випадки плагіату у шкільному середовищі?
Обговоріть це з однокласниками / однокласницями.

Електрогітара та її супутниця **бас-гітара**, або просто **бас**, також належать до сімейства струнно-щипкових інструментів. Бас застосовується як акомпануючий і зрідка як сольний інструмент.

Ударна установка — набір ударних інструментів, на яких грає один виконавець.

До її основного складу, як правило, входять:

- великий барабан (бас-барабан), за прийомами гри — «педальний»;
- малий барабан на підставці (грають паличками);
- набір тарілок — парна на стійці («педальна»), підвісні (грають щітками).

Барабанщик використовує під час виконання педалі, тому він сидить на спеціальному табуреті. Залежно від характеру музики в установку можуть вводитися додаткові ударні інструменти.

Електрогітара

Парна тарілка

Слухаю музику

Соло на ударній установці (виконавець — Данило Варфоломєєв, півфіналіст конкурсу «Україна має талант. Діти»).

Що тебе здивувало у виконанні юного віртуоза-барабанщика? Чи надихає приклад успіхів твого однолітка на опанування гри на якомусь музичному інструменті, зокрема ударному?

У наш час звучання оркестрів можна почути не лише у філармонії чи в інтернеті. Сьогодні музика виходить із концертних залів на вулиці й звучить просто неба. Виникає нова форма її розповсюдження — **флешмоб**. Професійні музиканти несподівано з'являються серед перехожих на площі або у приміщеннях вокзалів, магазинів, аеропортів і починають грати або співати. Непомітно утворюється оркестр, хор... Звучить музика, а потім музиканти так само раптово зникають у натовпі.

Набули поширення і музично-хореографічні флешмоби, зокрема дитячі. Наприклад, у Чернігові під час флешмобу встановлено танцювальний рекорд України: близько двох тисяч дітей синхронно виконували танець.

Мистецька скарбничка

Плагіат (від лат. *plagiarius* — викрадач) — привласнення авторства на чужий твір, відкриття чи винахід, використання у своїх працях чужого твору без посилання на автора.

Флешмоб (від англ. — миттєва юрба) — суспільна акція, зокрема несподіваний концерт у громадських місцях.

Узагальнюю, аргументую, систематизую

1. Схарактеризуй склад естрадного оркестру. Назви інструменти на ілюстраціях, які входять до цього складу.

2. Поясни, як ти розумієш поняття «ударна установка».

3. Що нового ти дізнався / дізналася про флешмоб? Узагальни, яка його роль у залученні дітей і молоді до мистецтва.

Самостійне дослідження, медіапошук

Завітай на сайт музичної школи № 6 м. Дніпра і послухай оркестри: естрадно-симфонічний, народний, джазовий.

Фантазую, експериментую, дію

Слухаючи оркестрову музику, показуй жестами (пантоміма), ніби граєш на цих інструментах, які звучать (імітація).

Архітектура — музика, що застигла в камені

Які архітектурні будівлі тебе оточують? Яке враження вони на тебе справляють? Як архітектурне оточення впливає на твій настрій? Чи всі споруди можна назвати мистецтвом?

Архітектура є невід'ємною складовою нашого життєвого простору. З давніх-давен, коли виникли перші штучно споруджені житла, і до сьогодні вона утворює середовище для праці, побуту й відпочинку людей.

Якою ж мовою промовляє до нас ця стародавня муза?

Неодмінними ознаками архітектурних споруд є краса, міць і корисність. Саме краса, гармонійність і художня виразність форм робить архітектуру мистецтвом. Ключовим словом для архітектурної мови є **простір**. Він організовується за допомогою засобів архітектурної композиції: конструкція, пропорції, ритм, масштаб, пластика, фактура, колір.

Житлова архітектура.
Будинок (Австрія)

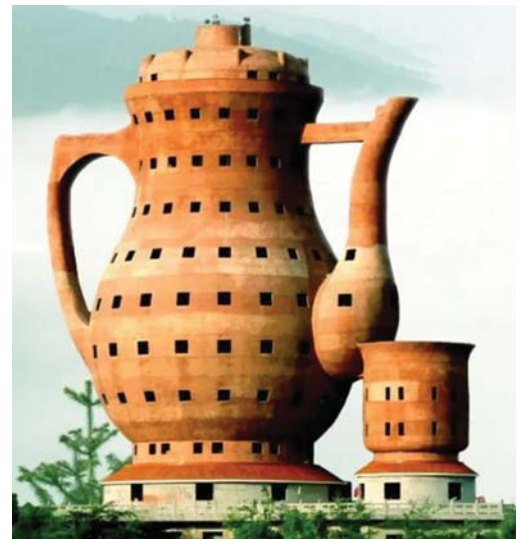
Промислова архітектура. Водочисний завод (Австралія)

Розрізняють такі **види** архітектури:

- об'ємна (окремих споруд);
- ландшафтна (парки, сади тощо);
- містобудівельна (житлові комплекси).

За призначенням архітектура об'ємних споруд поділяється на такі різновиди:

- житлова (приватні будинки, житлові комплекси, вілли, дачі);
- громадська (школи, університети, храми, театри, музеї, магазини);
- промислова (заводи, фабрики, електростанції);
- культова або сакральна (монастирі, храми, церкви, дзвіниці).

Громадська архітектура.
Музей чаю (Китай)

Що незвичного в архітектурі ти помітив / помітила? Що тебе здивувало в архітектурних образах будівель?

В архітектурі важливу роль відводять матеріалам, із яких споруджують будинки. У минулому застосовували деревину, цеглу, граніт, нині панує скло і бетон.

Розглянь зразки сакральної архітектури України. Як змінювалися культові споруди крізь віки? Поміркуй, із яких матеріалів їх будували в минулому і в наш час.

Церква Пресвятої Трійці
(Жовква, Україна)

Собор Воскресіння Христового (Київ, Україна)

Архітектори створюють просторові об'єкти в гармонії зовнішнього (**екстер'єр**) і внутрішнього (**інтер'єр**) оформлення. Для підкреслення виразності споруд використовують різноманітні декоративні елементи — колони, арки, карнизи, а також живопис і скульптуру.

До портретної галереї

Заха Хадід (1950–2016) — британська архітекторка іракського походження, «королева кривих ліній», лауреатка Притцкерівської премії. Починаючи з підліткового віку, вона невтомно фантазувала, працювала над різними архітектурними й дизайнерськими проектами. Чимало з них так і не були реалізовані внаслідок унікальності ідей, незвичності форм і надзвичайної складності задумів.

Спроектований Захою Хадід Центр Гейдара Алієва у Баку вважається найсміливішим проектом сучасності.

Створіть проект «Екомісто — зелений острів в океані» (робота у парях) з незвичними будинками-скафандрами й підводними хмарочосами. Презентуйте його, розкриваючи екологічність ідей.

Центр
Гейдара
Алієва
(Баку,
Азербайджан)

Мистецька скарбничка

Архітектура — вид мистецтва, проектування і спорудження будівель, комплексів.

Екологія — наука, що вивчає закономірності відносин між організмами та довкіллям.

Ландшафтна архітектура — об'ємно-просторова організація території, об'єднання природних, будівельних і архітектурних компонентів у цілісну композицію.

Фасад (з фр. — лице, лицьовий бік) — зовнішній вигляд частини споруди, зазвичай лицьової.

Узагальнюю, аргументую, систематизую

1. Схарактеризуй мову архітектури як виду мистецтва.
2. Наведи приклади видів архітектури.
3. Поміркуй, що спільного між архітектурою і музикою.

Самостійне дослідження, медіапошук

У нашій країні є чимало архітектурних пам'яток національної культури, які мають всесвітнє значення. Підготуй слайд-шоу «Шедеври української архітектури».

Фантазую, експериментую, дію

З яких матеріалів створено будинок, у якому ти живеш, будівлю школи? Чи можна назвати їх екологічними? Пофантазуй, як можна поліпшити екстер'єри та інтер'єри цих споруд.

Музичні інтонації Сходу

Пригадай, які є музичні твори, що передають «звучання» архітектури. Поміркуй, чи можна в музиці «побачити» образ певної споруди.

Під впливом вражень від східного мистецтва французький композитор Клод Дебюссі створив п'єсу «Пагоди». У своєрідних візерунках «повітряних» мелодій і примхливих ритмів «засвучали» образи східного архітектурного пейзажу. Вважається, що фактура «Пагод» імітує звучання східного оркестру **гамелан**.

Пагода

Слухаю музику

Клод Дебюссі. Пагоди (з циклу «Естампи»). Індонезійський оркестр гамелан (фрагмент).

Розкажи про свої музичні враження від п'єси К. Дебюссі, порівняй їх із візуальним образом пагоди. Зверни увагу на темброві барви музики гамелану, оркестрову фактуру.

Народи Сходу мають давні музичні традиції, багатий музичний інструментарій. Ще у стародавній

китайській «Книзі пісень» перелічено 29 типів ударних, духових і струнних інструментів, виготовлених із різних природних матеріалів.

Барабани різної форми застосовували в офіційних церемоніях і обрядах. Популярними були бронзові та кам'яні дзвони і набори дзвіночків.

До старовинних китайських інструментів струнної групи належить **цин** та грушевидна **піпа** (різновид лютні). Вони мають дерев'яні корпуси та шовкові струни.

Цинь

Піпа

Гра «Китайський дует» (робота у парах). Разом із однокласником / однокласницею експериментуйте на чорних клавішах фортепіано в різних регістрах музичні діалоги у східному стилі (пентатоніка).

Назва «**піпа**» походить від способу гри на інструменті: «**пі**» означає рух пальців униз по струнах, а «**па**» —

зворотний рух угору. Гра на піпі популярна серед усіх верств населення.

У китайців поширені й духові інструменти, флейти з бамбука.

Традиція сольного музикування на цині та піпі у приміщеннях або просто неба серед природи культивувалася як вишукане мистецтво, у колі вчених і митців / мисткинь. Навіть організовували оркестри великого складу (від 300 до 800 виконавців).

Упродовж віків китайське мистецтво пронизувала складна символіка. Прикладом символіки є дует флейти та піпи — союз Дракона і Фенікса, де флейта символізує Дракона, а піпа — Фенікса.

Співаю пісню

Дощові краплі

Китайська народна пісня

Ділінь-ділінь, ділінь-ділінь,	Капнуть в річку — там вода,
Крапельки дзвенять.	Капнуть в щічку — не біда.
Ділінь-ділінь, ділінь-ділінь,	Скільки їх, скільки їх
До струмка біжать.	Крапель дощових.

Під час співу намагайся відтворити музично-поетичний образ і досягти легкості, прозорості, світлості та дзвінкості звучання.

Королем індійських струнних інструментів вважається **ситар** (від «си» — сім, «тар» — струна), який має дзвінке звучання.

Гра на ситарі

Індійські духові інструменти надзвичайно різноманітні. **Бансурі** — флейта з бамбука з ніжним і теплим тембром. Гра на цьому інструменті, на думку індійців, заспокоює. Не дивно, що заклинателі змії виконують свою гіпнотичну музику саме на флейті.

Бансурі — флейта з бамбука

Існує легенда про походження індійського парного барабана — **табла**. У давні часи жили два професійні виконавці, які постійно змагалися. Якось під час палкого барабанного змагання один із суперників зазнав поразки і, не витримавши цього, кинув свій інструмент на землю. Барабан розбився, і на землі виявилось два нові інструменти.

Табла — парний барабан

Слухаю музику

Індійська музика (ситар, бансурі, табла).
Українська народна пісня «Щедрик» в обробці М. Леонтовича (японською мовою, аніме) та у виконанні хоровою капелюю «Дударик» із симфонічним оркестром під диригуванням О. Линів.

До портретної галереї

Оксана Линів — українська диригентка з міста Броди, яка підкорила кращі світові сцени. Вона є засновницею Молодіжного симфонічного оркестру України та Міжнародного фестивалю класичної музики під назвою LvivMozArt. Нині працює з провідними оркестрами Європи.

Мистецька скарбничка

Гамелан (від gamel — стукати) — традиційний індонезійський оркестр, який виник на острові Ява і поширився на Сході.

Ситар — багатострунний індійський музичний інструмент.

Цинь — китайський інструмент із шовковими струнами.

Узагальнюю, аргументую, систематизую

1. Що тебе зацікавило в музиці народів Сходу?
2. Зроби узагальнення: які з інструментів, зображених на ілюстраціях, належать до групи струнних?
3. Чим відрізняється оркестр гамелан від традиційних європейських оркестрів?

Самостійне дослідження, медіапошук

Дізнайся про небезпечну професію факіра. Досліди, чому звучання флейти використовують індійські заклинателі змій. Для цього тобі знадобляться знання з музики і біології.

Факір зі змією

Фантазую, експериментую, дію

Вважають, що індійська музика благодатно впливає на умиротворення людини. Переконайся на власному досвіді.

Архітектура й образотворче мистецтво Сходу

Які архітектурні споруди та картини Сходу тобі відомі?
Як ти розумієш слово «рельєф»?

Здійснимо невеличкий екскурс до східних країн: Індії, Китаю, Японії, Кореї. Дуже давня архітектура і скульптура цих країн відома в усьому світі й викликає справжнє захоплення диво-вижною і неповторною красою.

Мавзолей Тадж-Махал (Індія)

В архітектурі країн Азії поширені **пагоди** — споруди культового призначення. Це слово спочатку означало вежу з ярусами й оригінально загнутими дахами. Зразком такої споруди є старовинний китайський монастир, який іще називають храм, що висить у повітрі. Він ніби «ховається» серед неприступних гір, звисаючи над прірвою. Він розташований на дерев'яних палях, умонтованих у скелю. Одна зі скель є стіною будівлі.

Архітектурною перлиною Індії вважається Тадж-Махал (у перекладі — «найвеличніший палац») —

об'єкт Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Стіни храму виготовлено з напівпрозорого мармуру з інкрустацією самоцвітами — бірюзою, агатом, малахітом, сердоліком. Мармур при яскравому денному освітленні здається білим, на світанку — рожевим, у місячну ніч — сріблястим.

Тісний зв'язок з архітектурою має **монументальна декоративна скульптура**, яка застосовується як декор на фасадах споруд.

У мистецтві багатьох східних народів архітектура і скульптура стали нерозлучними супутницями. Величні храми щедро прикрашали статуями і рельєфами.

Виділяють такі **різновиди рельєфу**:

- **заглиблений рельєф** (малюнок врізаний у поверхню);
- **барельєф** (низький рельєф);
- **горельєф** (високий рельєф).

У барельєфі зображення виступає не більше ніж на половину свого реального об'єму. Відповідно в горельєфі зображення виступає більше ніж на половину свого реального об'єму (деякі елементи можуть навіть відділятися від стіни).

У Стародавній Індії мистецтво скульптури розвивалося у безпосередньому зв'язку з архітектурою. На рельєфах дивовижних храмів зображували фантастичні образи людей і чудернацьких тварин, які часто перепліталися у безперервному ритмі, як у танцювальних рухах. Прикладом такої взаємодії мистецтв може бути індійський Мадурай — місто одного храму. Одну з веж прикрашають 739 кольорових скульптур! Це унікальна симфонія форм і кольорів, гармонія архітектурних і скульптурних образів.

Храм Мінакші в Мадурай (Індія) (фрагмент)

Розглянь декор індійського храму, зверни увагу на застосування кольору в монументальній скульптурі. Порівняй з оздобленням вітчизняної храмової архітектури.

До портретної галереї

Кацусіка Хокусай (1760–1849) — японський художник-графік. Він опанував секрети традиційного японського мистецтва укійо-е («картини плинного світу») і сформував свій неповторний стиль.

Для японців гора Фудзі стала священним символом. Справжнім гімном став шедевр К. Хокусая «Тридцять шість видів Фудзі». Це не просто пейзажні композиції, це сценки із життя, вписані в природне довкілля, де живуть і працюють прості люди — рибалки, селяни, торговці. Твори К. Хокусая відрізняються від робіт інших відомих графіків — їм притаманна ретельна увага до зображуваних людей і речей, витончене відчуття природи, світу загалом.

Мистецька скарбничка

Барельєф (від фр. bas-relief — низький рельєф) — різновид опуклого рельєфу, в якому зображення виступає над поверхнею тла не більше ніж на половину свого об'єму.

Горельєф (фр. haut-relief — високий рельєф) — різновид опуклого рельєфу, в якому зображення виступає над поверхнею тла більше ніж на половину свого об'єму. Деякі елементи скульптури можуть відділятися від стіни.

Створюю композицію

Варіант 1. Намалюй зимовий пейзаж «Пагода в горах» у вертикальному видовженому форматі (акварель).

Варіант 2. Створи ескіз монети з твариною, яка є символом року за східним календарем (техніка на вибір). Ознайомся з анімалістичними образами на українських монетах «Тигр», «Коза», «Мавпа».

Узагальнюю, аргументую, систематизую

1. Назви основні ознаки архітектури як виду мистецтва.
2. Схарактеризуй особливості східної архітектури, її зв'язок зі скульптурою.
3. Які види рельєфів ти знаєш? Яка між ними різниця?

Самостійне дослідження, медіапошук

Прочитай китайську казку «Пензлик Маляна» (буктрейлер) та прослухай цей твір (аудіокнига), порівняй ілюстрації різних художників.

Фантазую, експериментую, дію

Уяви, що за допомогою машини часу ти опинився / опинилася в одній зі східних країн на зустрічі з китайськими чи японськими однолітками. Що ти хотів би / хотіла б почути від них про східне мистецтво? Що побачити на власні очі? Що тебе найбільше зацікавило на уроці, присвяченому мистецькій мандрівці на Схід? А що бажано розказати одноліткам із далеких країн про українське мистецтво?

Перевіряю свої досягнення

- 1 Які з вивчених і виконаних пісень — народні?

«Кобзарська слава» «Мистецтво»
«Веселкова» «Співають діти»
«Дощові краплі» «Чеська полька»

- 2 Назви чоловічі та жіночі голоси від найнижчого до найвищого: **баритон, бас, тенор, контральто, сопрано.**
- 3 До яких груп симфонічного оркестру належать музичні інструменти, зображені на ілюстраціях? Назви їх.

- 4 Поясни значення слів у різних видах мистецтва.

Штрих Мотив Нюанс Фактура

- 5 Визнач види орнаментів.

6) Визнач колорит — контрастний і наближений або нюансний.

7) До яких видів скульптури належать подані зразки?

8) Яка зі споруд належить до громадської архітектури, яка до промислової, а яка до сакральної?

Веселкова пісня

Музика О. Янушкевич

Вірші М. Ясакової

Рухливо, піднесено *mf*

За ве - сел - ко - вим, за не - бо - кра - ем хтось на со-
шл - ця ча - рів-но гра - є. А чи то гра - є, чи то зда-
еть - ся, чи піс - ня ли - не із мо - го сер - ця?
Над мо - їм кра - єм, над мо - їм міс - том піс - ня лу - на - є
го - ло - сом чис - тим. Піс - ня злі - та - є
у світ ши - ро - кий. Ве - сел - ка гра - є
на се - ми но - тах. В ча - рів - ний
// на се - ми но - тах, се - ми но - тах.

для закінчення

*Ноти для використання вчителем.

Канон

Музика М. Леонтовича

Вступ 2-го голосу

Вступ 3-го голосу

Ой у лузі червона калина

Музика С. Чарнецького

Вірші народні

Ой у лу - зі че - рво - на ка - ли - на по - хи - хи - ла - ся, чо - гось на - ша
сла - вна У - кра - ї - на за - жу - ри - ла - ся. А ми ту - ю че - рво - ну ка -
ли - ну пі - ді - йме - мо, а ми на - шу сла - вну У - кра - ї - ну, гей, гей,
ро - зве - се - ли - мо! // се - ли мо!

Чеська полька

Народна пісня-танець

Хай на - ла - дять скрип - ки скри - па - лі,
хай під - ні - муть тру - би тру - ба - чі,
ни - ні бу - де свя - то на - се - лі,
у та - нок пі дуть ста - рі й ма - лі.

Кобзарська слава

Музика В. Лепешка

Вірші О. Вовненко

Музична партитура для голосу та фортепіано. Тональність: Б-мажор, ритм: 4/4. Текст пісні:

Ти слу - хав коб - за - ря, ти чув йо - го пе - чаль, що
пі - не - ю ли - ла - ся із - під струн. Го -
рі - ла, як зо - ря, і ся - я - ла, як жар, ви
со - ка сла - ва коб - за - ре - вих дум.
Сла - ва, сла - ва, сла - ва, сла - ва,
сла - ва коб - за - ре - вих дум.

Сакура

Японська народна пісня

Музична партитура для фортепіано. Тональність: Б-мажор, ритм: 4/4. Пісня складається з двох рядків нот.

Співають діти

Музика і вірші Л. Горової

Музична партитура для голосу та фортепіано. Тональність: Б-мажор, ритм: 4/4. Текст пісні:

tr
1. Доб - рий день, дзень - дзе - лень, по - нес - ла - ся лу - на із ве -
се - лих гуч - них пі - сень. За - дзе - ні - ла у сер - ці най - тон - ша стру - на, по - чи
Приспів

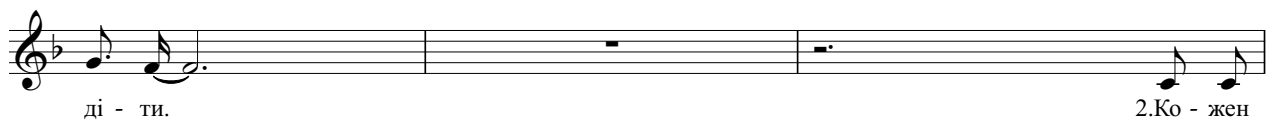
на-сть - ся но - вий день. *mf* Як не ра - ді - ти, спі-ва-ють

ді - ти, їх го-ло - соч - ки - го-лос-ні дзві-ноч - ки, їм ус - міх -

нуть - ся зем-ля і кві - ти, ста-є доб - рі - шим світ, ко-ли спі-ва-ють

ді - ти. 2.Ко - жен

з нас у жит-ті хо - че дру - зів знай-ти, хтось шу - ка - є, а хтось вже знай -

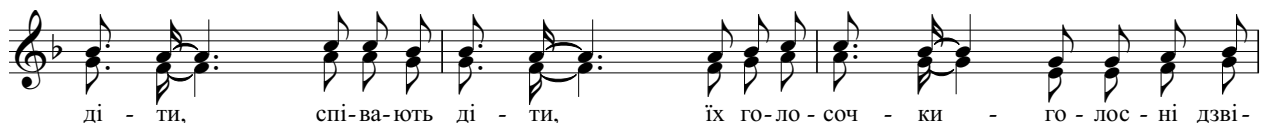

шов. То ж да - вай - те сьо - год - ні ра -

34

зом я і ти за-спі - ва - єм про друж - бу й лю-бов. Як не ра -

ді - ти, спі-ва-ють ді - ти, їх го-ло - соч - ки - го - лос - ні дзві -

ноч - ки, їм ус - міх-нуть - ся зем-ля і кві - ти, ста - є доб -

рі-шим світ, ко-ли спі ва - ють ді - ти.

Мистецтво

Музика і вірші Д. Суботенка

Мис - те-цтво! Для ус-піш-них лю - дей, для но-віт-ніх і - дей. Мис -
те - цтво! Для без-меж-них ду - мок, у май-бут-не це крок! Мис -
те-цтво! Мис-те-цтво! Мис - те-цтво! Мис-те-цтво! Мис -
те-цтво! Мис-те-цтво! Мис - те-цтво! Мис-те-цтво!
Вже мис - те - цтво знов вив - ча - ти пос-пі-ша - є діт-во - ра
Ко-жен з нас це від-чу - ва - є... Но-вий час! Прий-шла по - ра!
Щоб ус-піш-ни-ми нам ста-ти пог-ли-на - є - мо зна - ння! Мис-те-цтво!
Для ус-піш-них лю - дей, для но-віт-ніх і - дей. Мис - те - цтво!
Для без-меж-них ду - мок, у май-бут-не це крок! Мис - те - цтво!
Для ус-піш-них лю - дей, для но-віт-ніх і - дей Мис - те - цтво!
Для без-меж-них ду - мок, у май-бут-не це крок!

Дощові краплі

Китайська народна пісня

mf
Ді-лінь - ді-лінь, ді-лінь - ді-лінь, кра-пель-ки дзве - нять. Ді-лінь - ді - лінь,
mp *mf*
ді - лінь - ді - лінь, до струм-ка бі - жать. Кап-нуть в річ - ку — там во - да,
кап-нуть в щіч-ку — не бі-да. Скіль-ки їх, скіль-ки їх кра-пель до-що - вих.

У підручнику використано ілюстрації та світлини таких авторів із сайтів:

©freepik.com: brgfx, freepik, storyset; ©shutterstock.com: Alesia Sekh, Darya Bukht, NGvozdeva, PremiumStock, Rorius, Tatfedor, Vectorpocket, Virrage Images;

с. 67 — pysanka.museum; с. 71 — Schaya_Artist; с. 94 — Jaume Cullerll;

с. 95 — Люсі Флемінг. Ілюстрація до твору Астрід Ліндгрен «Пеппі Довгапанчоха»;

на форзацах: Марія Примаченко. Букет-зірочки; арабеска; Ольга Шинкаренко. Витинанка;

Ольга Бердник-Отнякіна. Фантастичний звір; Бюст Антіноя-Діоніса; Олег Пінчук. Птах; п'ятиповерхова пагода в храмі Хорюдзі (Японія); Огюст Ренуар. Дівчата біля піаніно; Яків Гніздовський. Кішка; українська марка «Мрія»; музей чаю (Китай).

Зміст

Вступ. Ці жанри, жанри, жанри

4 _____ Як виникли музика і танець Як виникло образотворче мистецтво _____ 10

13 __ Музика і театр Образотворче мистецтво
стародавніх цивілізацій стародавніх цивілізацій __ 18

Розділ 1. Народне мистецтво

Одвічні ритми мистецтва

22 _____ Пісенна скарбниця Орнаментальні мотиви __ 28

33 _____ Магічна стихія Барвіста магія
народних танців народного малярства __ 38

Золоті руки народних майстрів

46 _____ Народні музичні Декоративно-ужиткове
інструменти мистецтво _____ 51

55 __ Народна музика у Народна
творчості композиторів іграшка _____ 60

Мистецький дивосвіт

66 _____ Мереживо Чарівні
східних мелодій арабески _____ 72

Розділ 2. Професійне мистецтво

Музичні та графічні інтонації

76	Голос — музичний інструмент, дарований природою	Графіка — мелодії виразних ліній	82
88	Битва хорів	Види графіки	93

Палітра тембрів і симфонія кольорів

98	Тембри інструментів	Живопис: кольорова гармонія	103
108	Путівник по симфонічному оркестру	Колорит у живописі	113

Секрети фактури

118	Срібні тембри духового оркестру	Скульптура — мистецтво пластичних форм	122
128	Естрадний оркестр	Архітектура — музика, що застигла в камені	133

Мистецький дивосвіт

138	Музичні інтонації Сходу	Архітектура й образотворче мистецтво Сходу	144
150	Перевіряю свої досягнення		151
	Додатки		152

Навчальне видання

Масол Людмила Михайлівна

МИСТЕЦТВО

**Підручник інтегрованого курсу
для осіб з особливими освітніми потребами
(Н 54.1 — Н 54.2)
5 клас
(у 2-х частинах)**

ЧАСТИНА 1

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

Підручник відповідає Державним санітарним нормам і правилам
«Гігієнічні вимоги до друкованої продукції для дітей»

Редактор *О. Г. Трофімова*
Технічний редактор *Л. І. Аленіна*
Комп'ютерна верстка *Д. Д. Карачов*
Коректор *О. В. Сидор*
Дизайн обкладинки *П. В. Ширнін*

Формат 84x108 ¹/₁₆.
Ум. друк. арк. 16,80 + 0,42 форзац
Обл. вид. арк. 7,78 + 0,71 форзац
Наклад 1475 пр.

ТОВ «ВИДАВНИЧИЙ ДІМ «ОСВІТА»

Свідоцтво «Про внесення суб'єкта видавничої справи до державного
реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції»

Серія ДК № 6109 від 27.03.2018 р.

Адреса видавництва: 03057, м. Київ, вул. О. Довженка, 3
www.osvita-dim.com.ua

Віддруковано в АТ «ХАРКІВСЬКА КНИЖКОВА ФАБРИКА «ГЛОБУС»

61011, м. Харків, вул. Різдвяна, 11.

Свідоцтво ДК № 7032 від 27.12.2019 р.
www.globus-book.com

Професійне

МИСТЕЦТВО

